

JÖNKÖPING UNIVERSITY

School of Health and Welfare

Barn till förälder med substansproblematik

Personlighetsegenskaper och substansproblematik

HUVUDOMRÅDE: *Socialt arbete*

FÖRFATTARE: *Samuel Johansson & Lemart Lilja*

JÖNKÖPING 2020 01

Förord

Tack till kungen från Karlstad, Olov Aronson, för handledning och muntert humör.

Abstract

Previous research has shown that children of parents with substance disorder have an increased vulnerability to develop substance-related problems themselves. This essay examines whether the phenomenon can be understood from the individual personality traits of the children. The thesis also examines if there are personality traits that correlate with an early alcohol debut. The following questions were formulated: (a) Are differences in personality traits related to early alcohol debut? (b) Are there differences in personality traits between children growing up with parents with substance disorder and children growing up with parents without substance disorder? The thesis uses material from the research program Longitudinal Research on Development in Adolescence (LoRDIA). The research from LoRDIA has been funded by FORTE, FORMAS, VINNOVA, Vetenskapsrådet, Stiftelsen Sunnerdals handikappfond and Stiftelsen Sävstaholm.

The thesis population (N) consists of 1886 school children. The age of the respondents has a mean value (M) of 13.35 years. For the purpose of examining the personality traits of young people, the personality test performed in the context of the LoRDIA study, Junior Temperament and Character Inventory (J-TCI), was used. Relationships between personality traits and early alcohol onset were examined with a logistic regression analysis. The result shows that there is a connection between an early alcohol debut and high scores on the personality traits Novelty Seeking and Self-Transcendence, as well as low scores on Self-Directedness. In order to investigate differences between the groups of children to parents with substance disorder and children to parents without substance disorder, a Welch's T-test was performed. The result shows that children of a parent with substance disorder rate themselves lower on the personality trait Self-Directedness than children of a parent without substance disorder.

Sammanfattning

Tidigare forskning har visat att barn till föräldrar med substansproblematik har en ökad sårbarhet för att själva utveckla substansrelaterade problem. Den här uppsatsen undersöker ifall fenomenet kan förstås utifrån barnens individuella personlighetsegenskaper. Uppsatsen undersöker även ifall det finns personlighetsegenskaper som korrelerar med en tidig alkoholdebut. Följande frågeställningar formulerades: (a) Är skillnader i personlighetsegenskaper relaterade till tidig alkoholdebut? (b) Finns det skillnader i personlighetsegenskaper mellan barn som växer upp med föräldrar med substansproblematik och barn som växer upp med föräldrar utan substansproblematik? Uppsatsen använder material från forskningsprogrammet Longitudinal Research on Development in Adolescence (LoRDIA). Forskningen från LoRDIA har finansierats av FORTE, FORMAS, VINNOVA, Vetenskapsrådet, Stiftelsen Sunnerdals handikappfond och Stiftelsen Sävstaholm.

Uppsatsens population (N) består av 1886 skolungdomar. Åldern på respondenterna har ett medelvärde (M) på 13,35 år. I syfte att undersöka ungdomarnas personlighetsegenskaper användes det personlighetstest som utförts inom ramen för LoRDIA-studien, Junior Temperament and Character Inventory (J-TCI). Samband mellan personlighetsegenskaper och tidig alkoholdebut undersöktes med en logistisk regressionsanalys. Resultatet visar att det förekommer ett samband mellan en tidig alkoholdebut och hög självskattning på personlighetsegenskaperna Novelty Seeking och Self-Transcendence samt en låg skattning på Self-Directedness. För att undersöka eventuella skillnader mellan grupperna barn till förälder med substansproblematik och barn till förälder utan substansproblematik utfördes ett Welch´s T-test. Resultatet visar att barn till förälder med substansproblematik skattar sig själva lägre på personlighetsegenskapen Self-Directedness än barn till förälder utan substansproblematik.

Innehåll

Inledning	6
Syfte och frågeställningar	9
Teori	10
Stress- och sårbarhetsmodellen.....	10
Personlighetspsykologisk egenskapsteori	12
Tidigare forskning	13
Tidig alkoholdebut som riskfaktor	13
Barn med föräldrar med substansproblematik	15
Psykologiska riskfaktorer för substansproblematik.....	18
Impulsivitet	19
Nyhets- och sensationssökande personlighet.....	20
Känslomässig instabilitet.....	21
Sjufaktorsmodellen och J-TCI-testet	24
Sjufaktorsmodellen och missbruk.....	27
Metod	29
Litteraturgenomgång	29
LoRDIA (Longitudinal Research on Development In Adolescence).....	30
Den svenska versionen av J-TCI.....	31
Etiska ställningstaganden.....	31
LoRDIA-studien har genomgått en prövning i den regionala etikprövningsnämnden i Göteborg. Studien har genomförts i enighet med Etikprövningslagen SFS samt vetenskapsrådets rekommendationer (LoRDIA, 2013)......	31
Variabler	33
Tidig alkoholdebut.....	34
Biologisk sårbarhet.....	34
Variabler i J-TCI.....	35
Bortfall i studien.....	36
Dataanalys.....	38
Resultat	39
Deskriptiva data	39
Tidig alkoholdebut.....	40
Barn med förälder med substansproblematik.....	41
Diskussion	44
Reliabilitet och validitet	49
Reliabilitet.....	49
Mättnings- och begreppsvaliditet.....	51
Intern validitet och kausalitet	52
Extern validitet	53
Slutsats	54
Referenser	56

Inledning

Barn till föräldrar med substansproblematik löper högre risk att utveckla egen substansproblematik än andra barn. Riskerna härrör såväl från den interpersonella som den individuella nivån. Barn med föräldrar med substansproblematik påverkas med andra ord både av arv och miljö (Tengström & Gunnarsson, 2012). Bland de individuella riskfaktorerna spelar ungdomens personlighet en betydande roll. Den här uppsatsen undersöker huruvida individuella personlighetsegenskaper, som i litteraturen anses vara riskfaktorer för substansproblematik, förekommer hos ungdomar vars föräldrar har, eller har haft problem kopplat till substansanvändande.

Substansproblematik är ett stort samhällsproblem i många av världens länder, så även i Sverige (Sundqvist & Frank, 2004). Den första november 2018 fick nästan 11 300 personer någon form av öppen insats, drygt 2 000 personer fick heldygnsvård, varav 304 personer var tvångsvårdade på institution för någon form av alkohol- eller narkotikaproblematik (Socialstyrelsen, 2019a). Substansproblematik leder ofta till fysiska, sociala och psykiska problem för den enskilde individen. Risker och skador ökar parallellt med ett ökat användande (Hensing et al., 2012).

Forskningen kring vilka ungdomar som använder alkohol och narkotika och vilka som sedermera utvecklar en substansproblematik utgår i mångt och mycket från en förståelse för interaktionen mellan olika riskfaktorer (Tengström & Gunnarsson, 2012). Dessa kan vara strukturella, interpersonella eller individuella. Olika riskfaktorer påverkar varandra och det är snarare kombinationen av riskfaktorer än enstaka specifika faktorer som leder till potentiell substansproblematik hos ungdomar. Blomqvist (2012) uppger att individuella skillnader och multifaktoriella orsaker får konsekvensen att vård och behandling blir en komplex process.

Det som föranlett nämnda studieområde är främst Socialstyrelsens (2019b) uppgifter om att barn vars föräldrar har en substansproblematik, har en ökad sårbarhet för att utveckla en liknande problematik som sina föräldrar. Det handlar således om problem som förs vidare mellan generationer. Det är ett fenomen som påtalats i flera studier och som innebär stora kostnader för såväl samhället som enskilda individer (Hjern, Arat & Vinnerljung, 2014; Heiman, Ogburn, Gorroochurn, Keyes & Hasinbe, 2008; Berglund & Fahlke, 2012).

Det går att konstatera att barn till föräldrar med substansproblematik har varit föremål för ett stort intresse från forskarvärlden. Det finns en mängd studier med olika inriktningar och perspektiv. Den ingång denna uppsats tar, att undersöka gruppens personlighetsegenskaper, och söka efter eventuella särigheter jämfört med barn vars föräldrar inte har en substansproblematik, har gjorts i tidigare studier. Relevant i sammanhanget är också de studier som har undersökt förekomsten av vissa psykologiska och beteendemässiga problem hos gruppen. Resultaten av de här studierna är inte alltid samstämmiga, det förekommer skiljaktigheter mellan olika studier på området (Solis, Shadur, Burns, & Hussong, 2012). Den här uppsatsen kan förhoppningsvis vara ett nyttigt bidrag till den redan befintliga forskningen och bidra till ett resultat som kan användas för att nyansera och problematisera det aktuella forskningsläget.

Det framgår även av en kunskapsöversikt av Folkhälsomyndigheten (2016) att mer forskning på gruppen är befogad. Folkhälsomyndigheten (2016) eftersöker främst kontrollerade studier på de metoder som idag används i arbetet med gruppen. Myndigheten efterlyser även forskning som kan bidra till att de redan befintliga insatserna på ett bättre sätt kan möta gruppens behov. Ett behov av att utveckla mer effektiva och individanpassade insatser beskrivs. Även Socialstyrelsen (2019c) påtalar att de insatser som ska riktas till barn med substansmissbrukande föräldrar måste ta en större hänsyn till barnens särskilda och individuella förutsättningar och behov. Författarnas förhoppning är att den här uppsatsen ska bidra till en ytterligare fördjupad förståelse kring barn vars föräldrar har ett problematiskt substansanvändande, en förståelse som i det kliniska sociala arbetet kan användas för att bättre hörsamma de skiftande individuella behov som är gällande inom gruppen.

Uppsatsens teoretiska utgångspunkt är stress- och sårbarhetsmodellen, där substansproblematik ses som en konsekvens av samspelet mellan individuella sårbarhetsfaktorer och stressorer från den omgivande miljön (Windle 2010, Stålheim 2012). I detta perspektiv är barn med föräldrar med substansproblematik en riskgrupp på två olika sätt. Å ena sidan är själva familjen och föräldrarnas substansproblematik en extern stressor (Malmgren, Ljungdahl & Bremberg, 2008), å andra sidan antas barnet till föräldern med substansproblematik ha en förhöjd sårbarhet som kan anses vara både genetisk och förvärvad (Windle, 2010). Genom att använda stress- och sårbarhetsmodellen i följande uppsats möjliggörs en systematisering av riskfaktorerna i en grupp med komplex problematik.

Den här uppsatsen har i huvudsak en psykologisk ansats och söker således främst psykologiska förklaringar till valt problemområde. Genom att beskriva psykologiska riskfaktorer för utvecklandet av substansproblematik, samt att mäta eventuell förekomst av dessa sårbarhetsfaktorer hos ungdomar vars föräldrar har eller har haft substansproblematik, är förhoppningen att ytterligare kunskap till området ska erövrats. Det ligger väl i linje med både Folkhälsomyndighetens (2016) och Socialstyrelsens (2019c) strävan efter att utveckla kunskapsområdet och de insatser som erbjuds den aktuella målgruppen. En god uppfattning om målgruppens särskilda egenskaper och behov, kan antas att bidra till mer effektiva insatser. Insatser som på sikt förhoppningsvis klarar att bryta tendenser av att barn ärver sina föräldrars problematik. Det är således kunskap som är till nytta för både det sociala arbetets vetenskapsområde samt det sociala arbetets praktik.

Sårbarhetsfaktorerna för substansproblematik är enligt stress- och sårbarhetsmodellen mångfacetterade samt återfinns inom flera olika kunskapsfält. De sårbarhetsfaktorer som följande uppsats belyser återfinns inom den personlighetspsykologiska egenskapsteorin. Denna teoretiska modell beskriver människans personlighet utifrån ett antal biologiskt nedärvda samt förvärvade egenskaper (Fahlke & Johansson, 2007, Karlsson 2017). Egenskapsteorin bygger på empiriskt insamlat material där människans personlighet mäts i psykometriska tester (Karlsson 2017). Personlighetsegenskaper förstås enligt stress- och sårbarhetsmodellen som faktorer som påverkar individens känslighet för externa stressorer. Egenskapsteorin beskriver personligheten som en kombination av genetisk predisposition och förvärvade egenskaper och passar således väl in i ovan nämnda stress- och sårbarhetsmodell.

I inledningen till *Socialt arbete - En grundbok* beskriver Meeuwisse och Swärd (2016) socialt arbete som ett tvärvetenskapligt ämne. Det innebär att kunskap från olika ämnesområden, vanligtvis sociologi, psykologi och socialpolitik, kombineras och tillsammans skapar det sociala arbetets teoretiska utgångspunkter. Det sociala arbetets mångfacetterade karaktär kan antas bero på att de fenomen som inom ämnet studeras, det som vanligtvis betecknas som ”sociala problem”, är komplexa och ofta kräver flerdimensionella förklaringsmodeller.

Andershed, Andershed och Tuvblad (2017) skriver att en ingång i, och ett sätt att beskriva sociala problem är att studera faktorer på individnivå. Det handlar om att undersöka genetiska, biologiska och psykologiska faktorer eventuella inverkan på uppkomsten av sociala problem. I det här finns en strävan efter att identifiera de egenskaper hos individen som kan innebära en sårbarhet för att utveckla sociala problem. Det finns även en målsättning om att genom erövrad kunskap tidigare kunna intervensera och erbjuda adekvat stöd för att hindra problemutveckling (Andershed, Andershed & Tuvblad, 2017).

Hos uppsatsförfattarna finns medvetenheten om att individcentrerade förklaringsmodeller av sociala problem kan anses problematiska. Sådana förklaringsmodeller kan anses vara en del av en diskurs som individualiserar strukturella problem (Meeuwisse & Swärd, 2017). Syftet med den här uppsatsen är inte att betona en individuell psykologisk förklaringsmodell, enbart att belysa och utveckla den. Dessutom är författarnas övertygelse att komplexa problem såsom substansproblematik kan betraktas utifrån olika perspektiv och att det sammantaget förhoppningsvis bidrar till en nyanserad helhetsbild.

Syfte och frågeställningar

Följande studie ämnar bidra till en ökad förståelse kring personlighetsegenskaper som riskfaktorer för missbruk, med fokus på barn som växer upp med föräldrar med substansproblematik.

Studiens första syfte är att utifrån insamlade data undersöka sambandet mellan personlighetsegenskaper och tidig alkoholdebut. Målsättningen är att visa vilka personlighetsegenskaper som kan relateras till ett riskbeteende kring alkohol hos ungdomar.

Studiens andra syfte är att undersöka personlighetsegenskaper hos barn med föräldrar med substansproblematik. Genom att jämföra nämnda grupp mot barn med föräldrar utan substansproblematik är målsättningen att studien ska tydliggöra bilden av barn med missbrukande föräldrar som riskgrupp för att utveckla egen substansproblematik.

Genom att särskilja de personlighetsegenskaper som utmärker barn med föräldrar med substansproblematik kan studien bidra till en mer djupgående förståelse kring varför dessa individer i större utsträckning än andra utvecklar ett eget missbruk.

Studien utgår från nedanstående forskningsfrågor.

- Är skillnader i personlighetsegenskaper relaterade till tidig alkoholdebut?
- Finns det skillnader i personlighetsegenskaper mellan barn som växer upp med föräldrar med substansproblematik och barn som växer upp med föräldrar utan substansproblematik?

Teori

Följande uppsats bygger på personlighetspsykologisk egenskapsteori där specifika personlighetsegenskaper kan kopplas till en viss typ av beteenden, i det här fallet tidig alkoholdebut. Därefter kommer psykologiska sårbarhetsfaktorer att undersökas i den grupp som växer upp med missbrukande föräldrar.

Uppsatsen använder stress- och sårbarhetsmodellen för att förklara personlighetsegenskaper som riskfaktorer för missbruk av alkohol och droger. Modellen ger ett yttre ramverk för att förstå och kategorisera forskningen i ett komplext ämne (uppkomst av missbruk och beroende) och en teoretisk utgångspunkt för att koppla ihop biologiska, sociala och psykologiska aspekter.

Stress- och sårbarhetsmodellen

Förklaringsmodeller för missbruk och beroende bygger på ett komplext samspel utifrån ett multifaktoriellt perspektiv på riskfaktorer för individen som samverkar och förändras över tid (Alborn och Fahlke, 2012). Missbruk orsakas inte av en specifik riskfaktor, en särskild "alkoholist-gen" står exempelvis ej att finna. Istället återfinns viktiga orsakssamband på en mängd olika nivåer, till exempel i genetiska, biokemiska, fysiologiska, kognitiva, sociala och samhällsliga förklaringsmodeller (Windle, 2010). Alborn och Fahlke (2012, s. 238) skriver att "det mångfaktoriella perspektivet på missbruket gör det onekligen

svårare att överblicka”. Det kliniska arbetet påverkas således också av att missbruk och beroende är ett multidimensionellt problem som härrör från psykologiska, biologiska och sociala faktorer.

Stress- och sårbarhetsmodellen kan fungera som ett konceptuellt ramverk för att förstå de mångfacetterade orsakssambanden för missbruk och beroende. Modellen används för att förklara psykisk ohälsa (Windle, 2010) och kan i bästa fall förena de psykologiska, biologiska och sociala perspektiven (Stålheim, 2012). Enligt stress- och sårbarhetsmodellen kan psykisk ohälsa och missbruk förklaras genom relationen och samverkan mellan två avgränsade komponenter: stressorer och sårbarhetsfaktorer. Sårbarhet syftar på de förvärvade och medfödda egenskaper som påverkar en individs risk för att utveckla psykisk ohälsa. Stress är de faktorer som uppstår i individens omgivning och påverkar den psykiska hälsan och individens funktion i vardagen, till exempel ett dödsfall i familjen eller kriminalitet i ett bostadsområde (Windle, 2010). Personlighetsegenskaper som temperament och karaktär är således av avgörande betydelse hur individen klarar av att hantera yttre stressorer. Stress- och sårbarhetsmodellen ger en förståelse för missbruksproblematik där komponenterna i modellen är relativt oberoende av varandra. En individ med hög sårbarhet för missbruk kan utveckla ett problematiskt användande av alkohol och droger under relativt låga nivåer av yttre stress, samtidigt som det skulle krävas höga nivåer av stress för en individ med låg sårbarhet för att utveckla en liknande problematik (Windle, 2010). Riskperioder för missbruk kan, beroende på individens sårbarhet, uppstå i varje kritiskt skede i livet (Alborn & Fahlke, 2012).

Stress- och sårbarhetsmodellen kan således betraktas som en konceptuell förståelse av interaktionen mellan arv och miljö och hur individens predisposition påverkar känsligheten för externa faktorer vilka till slut leder till en psykisk störning eller substansproblematik (Monroe & Simons, 1991).

Windle (2010) skriver att sårbarhetsfaktorer återfinns även utanför rent genetiska och nedärvda egenskaper; individens sårbarhet bestäms även av komponenter som personlig utveckling och social inlärning. Dessutom påverkar sårbarhetsfaktorer och stressorer varandra över tid och kopplingen mellan delarna i modellen kan variera i styrka och varaktighet. Tidiga beskrivningar av stress- och sårbarhetsmodellen betonade de biologiska faktorerna och den temporala aspekten var i mångt och mycket linjär: en grundläggande sårbarhet aktiverades av en efterföljande stressor som i sin tur ledde till den belysta

problematiken. Modellen har dock senare utvecklats och lett till en förståelse för att sårbarhetsfaktorerna kan påverka förekomsten och allvarlighetsgraden av stressorer (Monroe & Simons, 1991). Stress- och sårbarhetsmodellen vilar dock fortfarande på en grundläggande förståelse för den genetiska sårbarheten som, kombinerad med förvärvad sårbarhet, påverkas av miljömässiga faktorer vilka i sin tur uttrycks i den definierade problematiken (Tarter & Edwards, 1987).

Personlighetspsykologisk egenskapsteori

Personlighetspsykologi är den del av psykologin som främst inriktar sig på att studera och förklara den mänskliga personligheten (Karlsson, 2017). Enligt Cloninger, Svrakic, och Przybeck (1998) kan människans individuella personlighet särskiljas i de varaktiga mönster genom vilka individen förstår sig själv, andra människor och världen omkring henne. Personligheten utgörs således av kognition, reglering av känslor, impuls kontroll och hur individen anpassar sig efter sin omgivning och de sociala relationer hen är involverad i.

Det personlighetspsykologiska fältet innehåller ett flertal olika teoretiska perspektiv som beskriver personlighetens uppbyggnad och dess utveckling på delvis olika sätt. Den här uppsatsen bygger på den egenskapsteoretiska ansatsen kring människans personlighet. Det som utmärker egenskapsteorin är antagandet att individens personlighet består av ett antal grundläggande personlighetsegenskaper (Fahlke & Johansson, 2007). Egenskapsteorin bygger på empiriskt insamlade data som beskriver individens personlighetsegenskaper, snarare än teoretiska modeller som förklarar dess uppkomst (Fahlke & Johansson, 2007; Karlsson, 2017). Egenskapsteorin baseras på psykometriska tester där individens tankar, känslor och beteenden definieras. Med hjälp av faktoranalys och andra statistiska mätmetoder kan sedan den insamlade datan analyseras och det klagörs då vilka egenskaper som korrelerar med varandra. Egenskaper som återkommande korrelerar kan antas vara underliggande faktorer och härstamma från en och samma övergripande faktor. De övergripande faktorerna som identifieras blir det som betraktas som de grundläggande personlighetsegenskaperna (Fahlke & Johansson 2007: Cloninger, 1998; Pervin, 1994; Goldberg, 1992).

Inom egenskapsteorin antas de grundläggande personlighetsegenskaperna ha etablerats tidigt i livet och att de vilar på biologisk grund. Allteftersom individen utvecklas förändras

personligheten, dock anses de grundläggande egenskaperna i allmänhet vara stabila och någorlunda varaktiga genom livet. Det finns diskussioner kring det biologiska arvet, den sociala miljön och hur de olika delarna konstruerar och påverkar individens personlighet. Med hänsyn till diskussionen brukar det göras åtskillnad mellan *temperament* och *karaktär*. Temperamentet yttrar sig från och med födseln, anses till stora delar vara biologiskt styrd och inneha en betydande ärftlighet. Karaktären är den delen av individen som formas främst av miljöfaktorer. Det är temperament och karaktär i samverkan som bildar det som betraktas som den mänskliga personligheten (Rothbart, Ahadi & Evans, 2000). Vidare menar egenskapsteorin att samtliga individer befinner sig på ett kontinuum av de grundläggande egenskaperna, alla har således mer eller mindre av samtliga egenskaper (Fahlke & Johansson, 2007; Pervin, 1994).

Den här uppsatsen använder sig av sjufaktorsmodellen som delar upp individens personlighet i sju personlighetsegenskaper: fyra temperamentsegenskaper och tre karaktärsegenskaper (Cloninger, 1998; Fahlke & Johansson, 2007; Karlsson, 2017).

Tidigare forskning

I följande avsnitt görs en översiktlig genomgång av tidigare forskning utifrån det teoretiska perspektiv som ges i stress- och sårbarhetsmodellen. Avsnittet delas in utifrån de riskgrupper som studien undersöker: tidig alkoholdebut samt barn med föräldrar med substansproblematik. Därefter görs en genomgång av psykologiska riskfaktorer för substansproblematik samt sjufaktorsmodellen.

Tidig alkoholdebut som riskfaktor

Att en tidig alkoholdebut är en stark prediktor för substansrelaterade problem senare i livet har visat sig i flera studier. DeWit, Adlaf, Offord och Ogborne (2000) använde data från en kanadensisk surveyundersökning, i vilken de identifierade 5856 individer som enligt diagnoskriterier uppfyllde kriterier för alkoholmissbruk. Av de som hade alkoholdebuterat vid åldern 11-12 år uppfyllde efter 10 år 13,5% kriterierna för missbruk och 15,9% kriterierna för beroende. Av dem som hade alkoholdebuterat vid 13-14 år uppfyllde efter 10 år 13,7% kriterierna för missbruk och 9% kriterierna för beroende. Bland dem som

hade alkoholdebuterat vid 19 års ålder eller senare, uppfyllde efter 10 år 2 % kriterierna för missbruk och 1% för beroende. Liknande resultat uppnåddes i en amerikansk studie med en population av 27 616 individer som vid undersökningstillfället uppfyllde, eller tidigare under livet hade uppfyllt DSM-IV:s kriterier för alkoholmissbruk- eller beroende (Grant & Dawson, 1997). Studien visar att en alkoholdebut vid en ålder av 16 år eller yngre påtagligt ökar risken för framtida problematik. Grant & Dawson (1997) skriver även att risken för att utveckla missbruk eller beroende påtagligt minskar ifall alkoholdebuten sker efter 18-19 års ålder.

En förklaring till den tidiga alkoholdebutens predicerade effekt är enligt Blomeyer et al. (2013) att människohjärnan under den pubertala perioden genomgår viktiga utvecklingsfaser, särskilt i prefrontala cortex och i det limbiska systemet. Under den här perioden är hjärnan särskilt känslig för påverkan av substanser såsom alkohol och narkotika, påverkan av substanser kan predicera en framtida biologisk sårbarhet. I en studie där Blomeyer et al. (2013) undersökte betydelsen av tidig alkoholdebut användes 280 respondenter, 129 män och 151 kvinnor, från en prospektiv longitudinell studie i Tyskland. Studiens deltagare hade svarat på frågor kring deras egen pubertala utveckling vid 15 års ålder samt på frågor kring alkoholvanor vid 15, 19, 22 och 23 års ålder. Resultatet visade att alkoholdebut under puberteten korrelerade med ökad konsumtion vid respektive uppföljningstillfälle. Blomeyer et al. (2013) skriver att de med studiens resultat visar att en tidig alkoholdebut predicerar ökad konsumtion i vuxen ålder, samt att det finns en biologisk aspekt i sambandet som kan kopplas till den pubertala utvecklingen (Blomeyer et al., 2013).

Vidare så skriver Blomeyer et al. (2013) att ungdomsåren innebär en mängd sociala förändringar för individen. I en metaanalys (Buchanan, Eccles & Becker, 1992) beskrivs ungdomsåren som en period av ofta förekommande familjekonflikter, nya kompisrelationer och utmaningar i skolan. Ungdomar går dessutom igenom en period av humörsvängningar, ökad självinsikt och självkritik samt intar ställningstaganden kring sin könsroll. Det är en på många sätt komplex livssituation som kännetecknas av svåra beslut som kan innebära långtgående konsekvenser för individen. Att i det sammanhanget dessutom debutera i ett substansanvändande har visats sig i olika avseenden kunna ha inverkan över de potentiella utfallen av ungdomens gärningar och beslut.

Det har i forskning konstaterats att det finns särskilda personlighetsegenskaper som korrelerar med en tidig debut i substansanvändande. De personlighetsegenskaper som predicerar tidig substansdebut betraktas vara samma egenskaper som innebär sårbarhet för utvecklande av substansmissbruk. Det rör sig framförallt om egenskaper som präglas av impulsivitet (Verdejo-García, Lawrence & Clark, 2008) såsom nyhets- och sensationssökande personlighetsegenskaper (Arnett, 1996; Zuckerman & Kuhlman, 2000). Huruvida känslomässig instabilitet, det som bland annat innebär sårbarhet för låg självkänsla, ångest och depressiva drag, är en riskfaktor för tidig substansdebut är inte helt klarlagt. Det finns forskning som har påvisat ett samband, men även forskning som visat att det inte föreligger ett tillräckligt samband för att det ska betraktas som en riskfaktor (King, Lacono och McGue, 2004).

Barn med föräldrar med substansproblematik

I en registerstudie (Hjern, Manhica, 2013) baserad i första hand på anonymiserade uppgifter från Patientregistret under åren 1987–2008 undersöktes förekomsten av barn som växer upp med substansmissbrukande eller annan psykisk ohälsa. Av de barn som föddes under åren 1987–89 hade 7,8 % under uppväxten haft åtminstone en förälder som vårdats på sjukhus på grund av allvarliga psykiska problem eller substansproblematik. När dessutom mildare former av problematik hos föräldrarna inkluderades i statistiken, såsom exempelvis öppenvårdskontakter för substansproblem, domstolsbeslut kopplade till alkohol- och drograttfylla samt narkotikabrott, var det totalt 17% av barnen som berördes. Av de totala 17 % var 15,3 % av problemen kopplade till alkoholanvändning och 4,8 % till narkotikaanvändning. Folkhälsomyndigheten (2016), som har kommenterat studiens resultat, bedömer dessutom att det föreligger ett mörkertal i statistiken och att det antagligen är fler barn än vad statistiken visar som lever med åtminstone en förälder som har substansproblematik.

Barn som växer upp med föräldrar med substansproblematik är på flera sätt en utsatt grupp. Enligt Socialstyrelsen (2019b) är det dubbelt så många av dessa barn som går ut grundskolan med ofullständiga betyg än barn som inte har föräldrar med denna typ av problem. Barn vars ena förälder har vårdats för missbruk löper en nästintill trefaldig förhöjd risk att dö som ung vuxen. De har även en två till tre gånger större risk att som ung vuxen vara beroende av ersättning från samhället på grund av sjukdom och/eller

funktionshinder (Socialstyrelsen, 2019b). Med utgångspunkt i stress- och sårbarhetsmodellen tycks föräldrar med substansproblematik i sig vara en stressor för en rad olika problem.

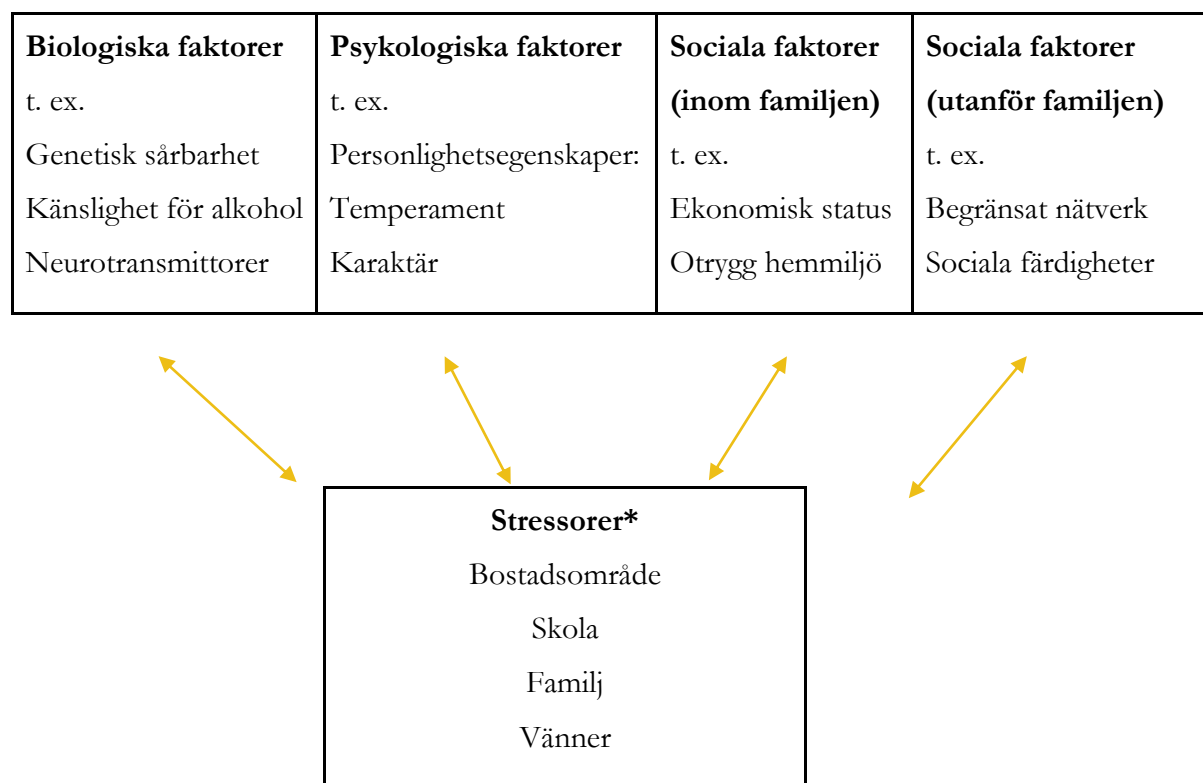
Därmed blir barnens sårbarhet i familjer med substansproblematik en viktig faktor för barnets utveckling i förhållande till de risker som barnet utsätts för under sin uppväxt. Stressorer påverkar barnet både direkt och indirekt (Malmgren, Ljungdahl & Bremberg, 2008). Föräldrars substansproblematik har en direkt negativ inverkan på barnet genom att påverkade föräldrar kan utsätta barnet för risker och omsorgssvikt. En indirekt negativ effekt är att föräldrarnas missbruk ofta medför en dysfunktionell uppväxtmiljö för barnet. Det kan röra sig om ett otryggt boende, dålig ekonomi eller ett begränsat socialt nätverk (Malmgren, Ljungdahl & Bremberg, 2008).

Barn som vuxit upp i familjer med substansproblematik har högre risk att själva utveckla en substansrelaterad problematik. Studier har visat att de i yngre ålder och i snabbare takt utvecklar problembeteenden kring substansanvändande jämfört med barn från familjer utan substansproblematik (Hussong, Bauer, & Chassin, 2008; Solis, Shadur, Burns & Hussong, 2012). Vidare visar studier att barn till föräldrar med alkoholproblem löper fyra till nio gånger högre risk att själva drabbas av alkoholism men samtidigt är det faktiskt så att en majoritet av barnen till föräldrar med alkoholproblem *inte* själva utvecklar alkoholism (Windle, 2010). Att en eller båda föräldrarna lider av substansproblematik leder således inte självklart till att barnen kommer göra detsamma. Många individer med substansproblematik kommer dessutom från familjer utan en historia av denna typ av problem (Windle, 2010). Substansproblematik är ett komplext problem med multifaktoriella orsaker. Stress- och sårbarhetsmodellen erbjuder en förklaring till varför vissa individer klarar en hög stress, såsom föräldrar med substansproblematik, utan att själva falla offer för missbruk eller beroende, medan andra individer inte klarar samma stressorer (Monroe & Simons, 1991).

Barn till föräldrar med substansmissbruk kan både ha en genetisk sårbarhet, en förvärvad sårbarhet och utsätts samtidigt för miljömässiga stressorer på grund av föräldrarnas oförutsägbarhet och instabilitet (Windle, 2010). Biologiska variabler hos barn med missbrukande föräldrar, såsom genetisk predisposition, temperamentsegenskaper och kognitiva faktorer, samverkar med stressorer inom och utanför familjen (Malmgren et al., 2008; Windle, 2010, Banerjee, 2014).

Ytterligare en dimension återfinns i sårbarhetsfaktorerna hos barn med föräldrar med substansproblematik. Många av ovan nämnda sårbarhetsfaktorer återfinns även hos barn utan missbrukande föräldrar men Windle (2010) menar att sårbarhetsfaktorer förekommer mer frekvent, med högre intensitet och på högre nivåer hos barn med missbrukande föräldrar.

Figur 1. Sårbarhetsfaktorer och stressorer hos barn med missbrukande föräldrar.

**Stressorer är de externa händelser som påverkar individens vardag. Stressorer finns på alla nivåer t ex inom familjen, i skolan eller bland vänner. En otrygg hemmiljö kan således vara både en sårbarhetsfaktor i det att barnen inte har lärt sig att hantera konflikter och en stressor när exempelvis föräldrarna blir berusade och bråkar framför barnen.*

Figuren tydliggör komplexiteten mellan sårbarhetsfaktorer och stressorer för barn med föräldrar med substansproblematik. Följande uppsats studerar de psykologiska faktorerna, men det är samtidigt viktigt att betona att olika sårbarhetsfaktorer påverkar varandra och medvetenheten om samspelet mellan dem är viktiga för förståelsen av gruppen. Ovanstående figur är en visuell representation av nämnda komplexitet.

Ett exempel på sambandet mellan sårbarhetsfaktorer och stressorer samt den ömsesidiga påverkan dem emellan är bristande föräldraförmåga hos föräldrar med substansproblematik. Den bristande föräldraförmågan kan yttra sig på olika sätt, bland annat genom att föräldern inte förmår att möta barnets behov av känslomässig närhet och stabilitet. Barn är genetiskt disponerade att försöka få sina olika behov tillfredsställda av sin anknytningsperson. Barnets anknytningsperson, som oftast men inte alltid är barnets mor, hjälper barnet i ett tidigt stadie att kommunicera och relatera till sin omgivning (Lander, Howsare & Byrne, 2013). En responsiv och vårdande anknytningsperson hjälper till att skapa ett säkert anknytningsmönster. Om den vuxne däremot inte svarar an på barnets signaler eller svarar på ett inkonsekvent sätt kommer anknytningen bli instabil och kan leda till psykologiska problem senare i livet. En stressor - i det här fallet den bristande föräldraförmågan - kan på det här sättet generera en förvärvad sårbarhet som tillsammans med den redan befintliga genetiska sårbarheten genererar en än högre känslighet för externa stressorer (Lander et al., 2013; Windle 2010; Howsare & Byrne, 2013; Monroe & Simons, 1991).

Psykologiska riskfaktorer för substansproblematik

Följande avsnitt fokuserar på ett antal personlighetsegenskaper med korrelation till substansmissbruk. Bilden av hur olika personlighetsegenskaper samverkar och korrelerar med ökad risk för missbruk är komplex. I avsnittet beskrivs även forskningsläget kring personlighetsegenskapernas förekomst hos ungdomar överlag, samt de särdrag tidigare forskning har påvisat hos ungdomar vars föräldrar har substansrelaterad problematik.

Impulsivitet och sensationssökande beteende är de personlighetsegenskaper som starkast kopplas samman med förhöjd risk för att individen ska utveckla en missbruksproblematik. Impulsivitet och sensationssökande personlighet är både riskfaktorer till - och konsekvenser av - missbruk av alkohol och droger (Ersche, Turton, Pradhan, Bullmore & Robbins, 2010; de Wit, 2008; Ball, 2004; Sullivan & Rudnik-Levin, 2001). Impulsivitet och sensationssökande personlighet kategoriseras som externaliserade personlighetsdrag och korrelerar i högre utsträckning med förhöjd risk för missbruk än internaliserade personlighetsdrag som ängslighet, osäkerhet och pessimism (Ball, 2004). Däremot tycks individer med ett redan etablerat missbruk omfattas av negativa internaliserade

personlighetsdrag som till exempel nedsatt självkänsla, ökad oro och ängslighet (Berglund och Fahlke 2012).

Impulsivitet

Impulsivitet är något som förekommer i olika grad hos alla individer och kan sammankopplas med positiva aspekter av människans motivationssystem och sökandet efter belöningar i olika sammanhang (Jentsch et al., 2014). Studier har visat att det på gruppnivå går att urskilja skillnader mellan könen i personlighetsegenskaper som kännetecknas av impulsivitet. Män och pojkar skattas i allmänhet högre än kvinnor och flickor på impulsiva personlighetsegenskaper (Mac Giolla & Kajonius, 2018; Zuckerman & Kuhlman, 2000). När impulsivitet omnämns som riskfaktor i litteraturen kring substansmissbruk åsyftas en impulsivitet som innebär problem för individens funktion. Det handlar om olika grader av svårigheter att kontrollera sitt beteende såsom att individen ”handlar innan den tänker” (Verdejo-García, Lawrence & Clark, 2008).

Jentsch et al. (2014) skriver studier visar att impulsivitet kan kopplas till låg aktivitet i dopaminsystemet och störd funktion i serotoninsystemet. Inom neuropsykologin förklaras impulsivitet med att hjärnans övre delar, såsom frontalloben hanterar och eventuellt bromsar impulser från hjärnans nedre, mer primitiva delar. Det är en ständigt pågående process som kallas ”top down control”. När denna funktion, och därmed förmågan att bromsa impulser är nedsatt används termen disinhibition. Ball (2005) uppger att disinhibition omfattar impulsivitet, sensationssökande beteende, gränslöshet och låg samvetsgrannhet. Impulsivitet definieras av de Wit (2009) som en kombination av beteendemässig disinhibition, okänslighet för konsekvenser och avbrott i uppmärksamheten. Det observerbara beteendet av ovan nämnda underliggande processer blir exempelvis svårigheter att vänta på sin tur eller svårigheter att motstå frestelsen att dricka alkohol. Disinhibition innebär således att individen har ökad risk för att utveckla dysfunktionella beteendemönster som är skadliga för såväl individen som dess omgivning.

Personlighetsegenskaper som faller under begreppet disinhibition korrelerar med tidigare drogdebut, bruk av fler substanser, kroniskt och tyngre missbruk och allvarigare grad av beroende. Nedsatt impulsivitet är såväl en riskfaktor för utvecklandet av ett substansmissbruk som en konsekvens av missbruk (Verdejo-García et al., 2008). En prospektiv studie med 457 respondenter där två personlighetsskalor användes och sedan jämfördes med ett utfall 6 år senare visade att impulsivitet och sensationssökande beteende

var de starkaste prediktorerna av de olika personlighetsegenskaperna för att utveckla en missbruksproblematik (Sher, Bartholow & Wood, 2000). Disinhibition korrelerar dessutom med missbruk i familjen (Ball, 2005), vilket är den grupp som den här uppsatsen fokuserar på. Beteendemässig disinhibition hos barn har i longitudinella studier visat sig korrelera med substansmissbruk i vuxen ålder (de Wit, 2009).

Huruvida det föreligger samband mellan impulsivitet och ålder är inte tillräckligt utforskat för att kunna dra några säkra slutsatser kring. I en metaanalys (Buchanan, Eccles, & Becker, 1992) konstateras att det finns gott om studier som visar på ökad förekomst av aggressiva- och sensationssökande beteenden hos ungdomar och unga vuxna. Utifrån den forskningen kan det antas att det även föreligger en ökad förekomst av impulsivitet hos gruppen. Antagandet baseras på det faktum att aggressiva- och sensationssökande beteenden vanligtvis betraktas ha samband med impulsivitet. Samtidigt, skriver Buchanan, Eccles och Becker (1992), så brukar pojkar när de i studier skattar sitt eget beteende, sällan uppge några problem med impulsivitet. Dessutom, så brukar vuxna med impulsivitetsproblematik ange att problematiken uppkom under barn- eller ungdomsåren. Det är därför svårt att på ett säkert sätt redogöra för eventuella samband mellan ålder och impulsiva personlighetsegenskaper hos ungdomar som grupp.

Sullivan och Rudnik-Levin (2001) skriver att barn till föräldrar med substansproblematik har en ökad sårbarhet för kognitiva nedsättningar och beteendeproblem, detta till följd av en högre grad av disinhibition, det vill säga impulsivitet, aggressivitet och nedsatt förmåga till uppmärksamhet. Det bekräftas av en metaanalys (Solis, Shadur, Burns, & Hussong, 2012) som uppger att barn som har växt upp i familjer där det förekommer substansproblematik i högre grad uppvisar externaliserande beteendestörningar kopplade till disinhibition. Sher (1997) skriver att det är en rimlig slutsats att det finns ett samband mellan disinhibition/impulsivitet och att ha en förälder med substansproblematik men betonar samtidigt att sambandet i de flesta studier inte är starkt. Sambandet kan möjligen kopplas till andra aspekter hos föräldern än substansproblematik, såsom antisociala tendenser (Sher, 1997).

Nyhets- och sensationssökande personlighet

Zuckerman & Kuhlman (2000) skriver att de nyhets- och sensationssökande personlighetsegenskaperna korrelerar till både nedsatt impulsivitet och till substansproblematik. Personlighetsegenskaperna utmärks av sökande efter nya, intensiva

sensationer och erfarenheter. Därtill finns det en likgiltighet inför att det kan innebära psykiska, fysiska och ekonomiska problem för den egna personen. Personlighetsegenskapen har förutom missbruk också i flera studier visats ha samband med andra riskfyllda beteende såsom utsvävande sexualitet, kriminalitet, rökning och rattonykterhet. Vidare skriver Zuckerman och Kuhlman (2000) att de nyhets- och sensationssökande personlighetsegenskaperna i betydande grad är genetiskt disponerade och ärftliga, det har visats sig genom studier utförda på såväl djur som människor. Vad bekommer miljöfaktorer så är främst de faktorer som förekommer utanför familjen, exempelvis vänner som påverkar personlighetsegenskapens uttryck.

Arnett (1996) skriver att det är väl vetenskapligt belagt att det är i åldrarna 16–24 år som personer i allmänhet tenderar att vara som mest risktagande. Det är under det åldersspannet som personer vanligtvis ägnar sig åt alltför snabb bilkörning, drabbas av könssjukdomar till följd av oskyddat sex, begår kriminella handlingar och experimenterar med såväl lagliga som olagliga substanser. Arnett (1994) uppger att det är under de sena tonåren som de nyhets- och sensationssökande personlighetsegenskaperna är tydligast och att de sedan i allmänhet minskar allteftersom individen mognar och kliver in i vuxenvärlden. Arnett (1996) uppger att den pubertala utvecklingsfasen troligtvis delvis kan förklara fenomenet. Det har noterats samband mellan hög testosteronhalt, låg serotoninhalt samt sensationssökande- och risktagande beteenden. Det normala är att tonåringar och unga vuxna har hög halt av testosteron och låg halt av serotonin, något som vanligtvis successivt förändras efter att individen passerat tjugo år. Sambandet mellan testosteronnivåerna och graden av sensationssökande beteenden skulle även förklara de könsskillnader som på gruppnivå har dokumenterats, pojkar är i högre grad risk- och sensationssökande än flickor (Arnett, 1996; Zuckerman & Kuhlman, 2000).

Känslomässig instabilitet

Disinhibition, impulsivitet och sensationssökande beteende kategoriseras i den missbrukspsykologiska forskningen som externaliserade personlighetsegenskaper (Berglund & Fahlke, 2012; Ball 2005). Kopplingen mellan internaliserade personlighetsegenskaper och missbruk är inte lika framträdande i den vetenskapliga litteraturen. Inom den internaliserade kategorin återfinns personlighetsegenskaper som ängslighet, osäkerhet, oro och låg självkänsla. Berglund och Fahlke (2012) beskriver dessa karaktärsdrag med begreppet *känslomässig instabilitet*. Det finns ett större vetenskapligt stöd för att beskriva de externaliserade personlighetsegenskaperna som riskfaktorer för

substanssyndrom än de personlighetsegenskaper som kategoriseras som internaliserade. Känslomässig instabilitet tycks i större utsträckning ses som en konsekvens av substanssyndrom. Zuckerman och Kulhman (2000) uppger att påståendet bland annat baseras på studier av personer som genomgått behandling för substansrelaterad problematik. Efter några månader i behandling, och i och med upphörandet av substansmissbruket, har de depressiva och ångestrelaterade problem som tidigare funnits minskat hos gruppen. Vidare skriver Zuckerman och Kulhman (2000) att det ändå finns anledning att ta den känslomässiga instabiliteten i beaktning när riskfaktorer för substansmissbruk diskuteras. Det finns onekligen individer som hamnar i ett problematiskt användande av substanser för orsaker som att försöka lindra oro, ångest och depressiva besvär.

Vidare problematiserar Ball (2005) uppdelningen mellan externaliserade och internaliserade personlighetsegenskaper. Det finns en risk för förenkling med dikotoma kategorier och det blir lätt att missa den stora variationen som återfinns hos individer med substanssyndrom. Ball (2005) skriver även att känslomässig instabilitet är lika framträdande inom gruppen med substansproblematik som inom många andra psykologiska störningar.

Känslomässig instabilitet som riskfaktor bör därför studeras närmare. Det är tänkbart att internaliserade personlighetsegenskaper leder till svårigheter som på sikt kan medföra högre risk för substansproblematik.

Hög grad av känslomässig instabilitet innebär t.ex. att en person kan vara sämre rustad för att klara olika belastningar i livet, såsom stress och psykisk påfrestning. Alkohol kan då användas för att hantera olika påfrestande livssituationer och för att i stunden uppnå en viss stabilitet och avkoppling - ett beteende som på sikt kan leda till att ett missbruk utvecklas (Berglund & Fahlke, 2012, s. 176).

I en kunskapssammanställning av Malmgren, Ljungdahl och Bremberg (2008) undersöker Statens folkhälsoinstitut eventuella samband mellan psykisk ohälsa och hög alkoholkonsumtion. Sammanställningen visar att depression har samband med hög alkoholkonsumtion. Sambandet påvisas på båda håll. Hög alkoholkonsumtion leder till depressiva besvär, och depressiva besvär predicerar hög alkoholkonsumtion. Det senare, att depression predicerar hög alkoholkonsumtion, anses det av Statens folkhälsoinstitut

finnas god evidens för. Dock påpekar de att det saknas systematiska forskningsöversikter kring sambandet, särskilt när det rör ungdomar (Malmgren, Ljungdahl & Bremberg, 2008).

Det finns i sammanhanget en könsaspekt som bör tas i beaktning. Kvinnor skattar sig själva högre på egenskaper som hör till känslomässig instabilitet (Mac Giolla & Kajonius, 2018). Det rör sig om upplevd oro, ångest och nervositet. Denna skillnad mellan könen återfinns även hos ungdomar (Boson, Brändström, & Sigvardsson, 2018). Eftersom tillstånd såsom ångest och depression överlag är vanligare hos kvinnor, är det enligt Hensing (2012) rimligt att anta att fler kvinnor än män med substansproblematik lider av tillstånd kopplade till känslomässig instabilitet.

I en studie på ungdomar gjord av King, Lacono och McGue (2004) undersöks huruvida känslomässig instabilitet, som exempelvis depression eller ångestsyndrom, predicerar användande av substanser. Resultatet visar på att depression vid 10–12 års ålder ökar risken för regelbundet användande av substanser vid 14 års ålder. Vidare beskriver även King et al. (2004) svårigheterna i att urskilja huruvida internaliserade problem är en orsak eller en konsekvens av substansanvändande. De uppger att resultaten i longitudinella studier tyder på att depression predicerar ett användande av substanser, samtidigt som andra longitudinella studier inte har funnit ett sådant samband. Till följd av detta beskriver King et al. (2004) att sambandet mellan internaliserade psykiska problem och substansproblematik är oklart.

Vad bekommer förekomsten av känslomässig instabilitet hos ungdomar överlag, så innebär den pubertala utvecklingsfasen och den ökade förekomsten av könshormoner en ökad aktivitet i nervsystemet. Ungdomen får således svårt att reglera sina emotioner. Till följd av det uppvisar ungdomar jämfört med vuxna vanligtvis starkare emotioner och tydligare humörsvängningar. Psykologiskt genomgår ungdomar en rad förändringar, inte minst infinner sig ett ökat självmedvetande som ibland kan innebära ångest och nervositet (Buchanan, Eccles & Becker, 1992). Ungdomsåren är även förknippade med nya utmaningar och krav från omgivningen. I strävan efter autonomi möter ungdomen större krav på att ta ansvar (Lougheed, Craig, Pepler, Connolly, O'Hara, Granic, & Hollenstein, 2016). I högre grad än tidigare hamnar ungdomen i konflikt med andra familjemedlemmar (Buchana et al., 1992). Ungdomen genomgår även socialiseringsprocesser utanför familjen; kompisar och gruppidentitet får en allt större betydelse. Inte sällan hamnar ungdomen även i olika former av konflikter i de grupper hen befinner sig i. Konflikterna

innebär en påfrestning för ungdomen. Forskning har visat att gruppkonflikter är en riskfaktor för att utveckla ångesttillstånd, depression, känslomässig instabilitet samt andra former av psykopatologi (Lougheed, et al., 2016; Merrilees, et., 2014).

Att växa upp i en familj där det förekommer substansproblematik ökar ytterligare sårbarheten för känslomässig instabilitet. I en forskningssammanfattning (Solis, Shadur, Burns, & Hussong, 2012) konstateras att barn och ungdomar med föräldrar med substansproblematik har högre frekvens av ångest, depression och lägre grad av självtillit och social kompetens än sina jämnåriga kamrater. Det konstateras även att tillstånden påverkas i en negativ riktning ifall båda föräldrarna missbrukar samt, framförallt, om det vid sidan av missbruket även förekommer psykiatriska problem hos föräldrarna.

Sjufaktorsmodellen och J-TCI-testet

Sjufaktorsmodellen är utvecklad av psykiatrikern Robert Cloninger. Modellen är väl etablerad inom personlighetspsykologin och inom den psykiatriska forskningen (Fahlke & Johansson, 2007; 2010; Kose, 2003).

I sjufaktorsmodellen kategoriseras den mänskliga personligheten i två huvudsakliga kategorier, temperamentsegenskaper och karaktärsegenskaper. Temperamentet är enligt Cloninger (1998) den del av personligheten som i stora delar är biologiskt styrd och ärftlig. Det omfattar individens instinktiva, automatiska och ibland omedvetna reaktionsmönster. De är medfödda och ofta stabila under individens livstid. Cloningers beskrivning av temperamentet delas av flera andra inom det personlighetspsykologiska fältet (Goldsmith, et al., 1987). Vidare finns det enligt Cloninger (1986) förbindelser mellan personlighetens temperamentsegenskaper och hjärnans anatomi och neuropsykologiska funktion. Temperamentet kopplas till individens procedurala färdigheter. Det är färdigheter som i allmänhet rör hur saker utförs, ofta en färdighet som kan utföras mer eller mindre omedvetet, exempelvis automatiska reaktioner på stimuli (Cloninger, 1998).

Sjufaktorsmodellen bygger på antagandet att personligheten innehar fyra temperamentsegenskaper (Cloninger, 1986; 1998; Fahlke & Johansson, 2007).

Novelty Seeking (Nyhetsökande): Beskriver i vilken grad nya situationer bemöts med lättsamhet och nyfikenhet samt i vilken grad monotoni undviks. En hög grad av Novelty

Seeking innebär impulsivitet och hämningslöst beteende. En låg grad av Novelty Seeking innebär återhållsamhet, stabilitet och en reserverad personlighet. Det finns ett samband mellan nedsättningar i det dopaminerga systemet och en hög grad av Novelty Seeking .

Harm Avoidance (Ängslighet): Handlar om i vilken grad personen upplever nya situationer som hotfulla och skrämmande samt i vilken grad personen undviker situationer som den tidigare upplevt som obehagliga. En hög grad av Harm Avoidance innebär ångest, pessimism och blyghet. En låg grad innebär optimism, utåtriktning och en energisk personlighetstyp. Det finns samband mellan avvikelser i det serotogena systemet och hög förekomst av Harm Avoidance.

Reward Dependence (Socialt beroende): Beskriver i vilken grad personen eftersträvar en god social anknytning till sina medmänniskor. Hög grad av Reward Dependence innebär att personen eftersträvar social bekräftelse och fortsätter med beteenden som tidigare blivit belönade. Egenskaper som öppenhet, värme och sentimentalitet är knutna till hög grad av Reward Dependence. Låg grad innebär istället egenskaper som känslomässig kyla, kritisk inställning till medmänniskor och självständighet. Studier har visat att hög grad av Reward Dependence har kopplingar till hög förekomst av neurotransmittorn oxytocin.

Persistence (Uthållighet): Handlar om i vilken utsträckning personen klarar att bibehålla ett beteende över tid. Det rör sig således också om uthållighet och förmågan att stå emot frustration och uppgivenhet. Låg grad av Persistence innebär underprestation, bortskämdhet och pragmatism. Det antas finnas kopplingar till neurotransmittorn noradrenalin.

Cloninger (1998) beskriver individens karaktärsdrag som en produkt av social inlärning och personlig utveckling. Egenskaperna kan i huvudsak betraktas som kognitivt medvetna reaktionsmönster. Det kan kopplas till individens deklarativa färdigheter, alltså kunskap som kan beskrivas och som i allmänhet kräver högre kognitiva funktioner för att utföras. Exempel är förmågan att framgångsrikt reglera sitt beteende, att tänka reflektivt och att uppvisa en empatisk förmåga. Individens uppväxtförhållanden antas ha stor inverkan på hur karaktärsdrag utvecklas då de etableras i barndomen. Vidare förväntas karaktären att utvecklas allteftersom individen mognar i sin personlighet. Utvecklingen sker i påverkan av, samt i ständig samverkan med den genetiska dispositionen som temperamentet utgör. Cloninger (1998) uppger att karaktärsdrag kan urskiljas

i de individuella skillnaderna vad gäller personliga mål, värderingar och känslor kopplade till självmedvetandet.

Enligt sjufaktorsmodellen har människan tre karaktärsegenskaper (Cloninger, 1986; 1998; Laidlaw et al., 2005 ; Fahlke & Johansson, 2007).

Self-Directedness (Självorientering): Self-Directedness handlar om personens uppfattning kring den egna förmågan att anpassa sitt beteende i förhållande till eget ställda värderingar och mål. En hög grad av Self-Directedness visar på god förmåga att ta ansvar och att vara målmedveten. Personen är resursstark och disciplinerad. I detta finns det en stark koppling till personens självuppfattning, och en hög grad av Self-Directedness visar på en god självtillit och acceptans för den egna personen. Låg grad av Self-Directedness innebär egenskaper såsom oförmåga att ta ansvar, avsaknad av ambitioner, impulsivitet, låg självtillit, stresskänslighet och sårbarhet för ångesttillstånd.

Cooperativeness (Samarbetsförmåga): Handlar om personens uppfattning kring förmågan att samarbeta och att anpassa sig efter de sociala sammanhang den befinner sig i. En hög grad av Cooperativeness kan sammankopplas med vänlighet, tolerans och empati. En låg grad sammankopplas med intolerans, fientlighet och låg medkänsla.

Self-Transcendence (Sjähförverkligande): Beskriver hur personen uppfattar sig vara en del av en större helhet, ofta kopplat till religiösa eller filosofiska övertygelser. Hög grad av Self-Transcendence innebär en god fantasi och kreativitet samt ofta religiösa eller magiska intressen. Personen är spirituellt, upplyst och idealistisk. Låg grad innebär en materialistisk, praktisk och kontrollerande karaktär.

Det finns flera olika modeller för att mäta personligheter. Problemet med flera av dem är, enligt Cloninger (1998), att de alltför strikt baseras på korrelationer som påvisats genom faktoranalyser på skalor från personlighetstest. Det här är enligt Cloninger (1998) inte tillräckligt eftersom det endast visar samband och inte säger någonting om vare sig kausalitet eller eventuella psykologiska utvecklingssteg som i sammanhanget bör beaktas. Dessutom förklarar flera modeller personligheter med linjära modeller, något som enligt Cloninger (1998) inte förmår att skildra den komplexitet som utmärker människors personlighet. Cloninger skriver att sjufaktorsmodellen istället utvecklades genom att stegvis identifiera och särskilja olika delar av personligheten. De komponenter som identifierades

studerades noggrant och eventuell kausalitet utreddes. Resultat som sedan ligger till grund för modellen.

Cloninger (1998) beskriver vår personlighet som en komplex och dynamisk organisering av psykologiska och sociala behov, som behöver anpassas efter den ständigt föränderliga omgivningen. Det innebär att temperamentsdrag och karaktärsdrag ständigt samverkar och reglerar varandra. Sambandet kan förtydligas genom ett exempel: Anta att individen har det som Cloninger (1998) benämner den "äventyrliga temperamentstypen", en kombination av hög grad av Novelty Seeking och låg grad av både Harm Avoidance och Reward Dependence. Befinner sig individen samtidigt lågt på både Self-Directedness och Cooperativeness riskerar kombinationen att predicera en antisocial personlighetstyp med personlighetsegenskaper som impulsivitet, aggressivitet och empatilöshet. En hög grad av Self-Directedness och Cooperativeness predicerar istället en personlighet som karaktäriseras av sund fantasifullhet, självständighet och objektivitet. Således menar Cloninger (1998) att det krävs en flerdimensionell teoretisk modell för att beskriva den mänskliga personligheten.

Som exemplet ovan antyder finns det mönster i hur personligheten utvecklas, en viss temperaments-sammansättning predicerar och begränsar antal möjliga utfall. Det går därför att med stor sannolikhet att utifrån sjufaktorsmodellen förutse en persons potentiella förändringsmönster. Som empiriskt stöd för detta hänvisar Cloninger (1998) till en studie med 593 deltagare som samtliga genomgått personlighetstest och som följdes upp efter ett år. Vid uppföljningen hade 121 deltagare i studien mätbart förändrats i deras personligheter. Av dessa hade 116 personer, alltså 96 %, förändrats i den riktning som förutsågs av modellen.

Sjufaktorsmodellen utgör den teoretiska grunden för personlighetstestet TCI (Temperament and Character Inventory). Testet finns även utvecklat i en ungdomsversion, då benämnd J-TCI (Junior Temperament and Character Inventory).

Sjufaktorsmodellen och missbruk

Avvikelse i personlighetsegenskaperna i Temperament and Character Inventory har i flera studier visats sig korrelera med substansproblematik. I Cloningers teoretiska modell är Novelty Seeking, Harm Avoidance och Reward Dependence relaterade till specifika

neurotransmittor- och beteendesystem som påverkar individens känslighet för att utveckla substansproblematik (Ball, 2005). I det teoretiska ramverket är hög Novelty Seeking en riskfaktor för ett tidigt substansmissbruk med stor genetisk påverkan och hög Harm Avoidance en riskfaktor för ett missbruk senare i livet och med större miljöpåverkan. Lågt på Cooperativeness och Self-Directedness korrelerar med en allvarligare grad av substansproblematik (Ball, 2005).

Den mest framträdande variabeln i studier kring missbruk och personlighet enligt Cloningers Temperament and Character Inventory är Novelty Seeking. Egenskapen karaktäriseras av en vilja att söka efter nya och/eller intensiva former av känslor och upplevelser samt en hög benägenhet att ta risker för att uppnå dem (Le Bon et al., 2004). Hög grad av Novelty Seeking har i flera studier visat sig korrelera med missbruk av alkohol, cannabis, opiater och centralstimulerande droger (Le Bon et al. 2004). Ball, Kranzler, Tennen, Poling och Rounsaville (1998) genomförde en studie med 370 personer med alkohol-, opiat- eller kokainmissbruk och fann att hög Novelty Seeking och hög Harm Avoidance korrelerade med ett allvarligare missbruk.

Temperament and Character Inventory användes i en studie för att jämföra personer med missbruk av metamfetamin och en kontrollgrupp utan missbruk (Hosák, Preiss, Halíř, Čermáková & Csémy, 2004). Gruppen med missbruk låg signifikant högre på både Novelty Seeking och Harm Avoidance men även på karaktärsegenskapen Self-Transcendence. Persistence, Cooperativeness och Self-Directedness var signifikant lägre hos gruppen med missbruk jämfört med kontrollgruppen. Låg Self-Directedness och Cooperativeness korrelerar förutom med substansproblematik även med flera typer av personlighetsstörningar som till exempel depression och ångestsyndrom (Hosák et al., 2004; Svrakic et al., 2002). En individ med låg Self-Directedness har svårt att acceptera ansvar, visar brister i att sätta upp långsiktiga mål och har låg självkänsla. Låg Cooperativeness innebär att individen uppvisar intolerans mot andra människor, är ohjälpsam, hämndlysten och benägen att utnyttja andra (Svrakic et al., 2002).

Longitudinella studier som bygger på Temperament and Character Inventory för att predicera ett framtida missbruk saknas. De studier som har gjorts undersöker personlighetsegenskaperna på individer med ett redan etablerat missbruk (Le Bon et al., 2004; Ball et al., 1998; Hosák et al., 2004; Milivojevic et al., 2012; Evren, Evren, Yancar, & Erkiran, 2007). Det är därmed svårt att avgöra huruvida missbruket är en konsekvens av

specifika personlighetsegenskaper eller om missbruket i sig har påverkat individens personlighet.

Metod

Denna studie har en kvantitativ forskningsansats. Den kvantitativa forskningsmetoden är vanligtvis kopplad till den deduktiva teorin, att forskaren utgår från vad denne tror sig veta när denne betraktar verkligheten (Bryman, 2008). Uppsatsen använder sig av en hypotetisk-deduktiv ansats. Metodmässigt innebär det att erövrad kunskap blir till teorigrundade hypoteser som sedan underkastas en empirisk prövning, i det här fallet genom en statistisk analytisk process.

Litteraturgenomgång

I syfte att sondera det befintliga forskningsläget genomfördes en litteraturgenomgång kring de angivna frågeställningarna. I processen identifierades ett antal huvudkategorier som ansågs relevanta att studera närmare. Kategorierna var psykologiska riskfaktorer för substansproblematik, barn till föräldrar med substansproblematik, barn och ungdomar med substansproblematik, personlighetspsykologi samt sjufaktorsmodellen och TCI-testet.

Olika databaser för vetenskapliga tidskrifter användes sedan för att finna relevanta vetenskapliga artiklar kopplade till de olika kategorierna. Databaserna som har använts är Sociological Abstracts och Google Scholar. Sökorden som har använts är:

“parental substance use disorder”, “parental substance abuse”, “parental substance abuse child maltreatment”, “children substance abuse parents”, “substance use disorder”, “substance use disorder comorbidity”, “adolescent substance abuse”, “psychology substance use”, “personality substance use”, “risk factors for substance abuse”, “temperament and character inventory”, “temperament and character inventory substance use”, “temperament and character inventory substance abuse”, “character inventory junior temperament”, “trait theory”.

Vidare har databasernas förslag på relevanta artiklar kopplade till de artiklar som funnits genom sökorden undersökts och vid några tillfällen använts. Tryckt litteratur i form av studentlitteratur, facklitteratur och myndighetspublikationer har varit en del av litteraturgenomgången. Även Socialstyrelsens och Folkhälsomyndighetens internetsidor har använts i arbetet.

LoRDIA (Longitudinal Research on Development In Adolescence)

Den statistiska datan som används i studien är insamlad av forskningsprogrammet LoRDIA. LoRDIA är ett samarbete mellan Göteborgs universitet och Hälsohögskolan i Jönköping. Syftet med projektet är bland annat att beskriva och förklara ungdomars alkohol- och droganvändande samt hur det påverkar deras beteende, hälsa och sociala sammanhang. Studiens omfattande karaktär väntas bidra till ökad förståelse kring faktorer såsom personlighet, hälsa, de sociala nätverken och hur de påverkar ungdomens utvecklingsprocess (LoRDIA, 2016).

LoRDIA har en prospektiv longitudinell studiedesign. Urvalet kan betecknas som ett klusterurval. Populationen är högstadie- och gymnasieungdomar från samtliga skolor i fyra olika kommuner. De medverkande kommunerna är Gnosjö, Härryda, Vårgårda och Värnamo kommun. Utbildningsnivån varierar mellan de olika kommunerna men tillsammans motsvarar de fördelningen i landet (Ander, 2018).

Projektets samlade population består av 1886 ungdomar (LoRDIA, 2016). Datainsamlingen påbörjades hösten 2013 och ungdomarna har vid fyra olika tillfällen ombetts att genomföra enkätundersökningar. De ungdomar som påbörjade sin medverkan i årskurs 6 följdes upp i årskurs 7 och 8 och därefter i gymnasiets årskurs 2. De som påbörjade sin medverkan i årskurs 7 följdes upp i årskurs 8 och 9 och därefter i gymnasiets årskurs 2 (LoRDIA, 2013). De elever som under perioden flyttade från kommunerna blev erbjudna att fortsätta sin medverkan via post och telefon. De elever som under perioden flyttade till kommunerna blev erbjudna att medverka, trots att de inte varit med från projektets inledning (LoRDIA, 2013).

LoRDIA-projektets ambition var att även ungdomars funktionsnedsättningar och bristande språkförståelse skulle medverka i studien. I våg 1 användes därför två olika enkäter, en ordinarie och en mer anpassad för dem med särskilda svårigheter. De anpassade

enkäterna använde lättförståeliga ord, hade inga frågor med dubbla negationer samt hade ett begränsat antal alternativ på Likert-skalar. Från och med våg 2 användes denna struktur på samtliga enkäter (Ander, 2018).

Under andra året på gymnasiet genomförde LoRDIAs forskningspersonal individuella intervjuer med samtliga ungdomar. Målsättningen var att kartlägga alkohol- och drogvvanor samt det psykiska måendet. Utöver att inhämta information direkt från ungdomarna, har även föräldrar och lärare involverats i projektet. I samband med samtliga fyra insamlingsvågor ombads lärarna att skatta varje ungdoms beteende och skolprestation. Lärarenkäterna uppges ska ha tagit ungefär 10-15 minuter att fylla i. I samband med den första insamlingsvågen ombads även ungdomarnas föräldrar att fylla i en enkät. Enkäten fick föräldrarna hemskickad med post. Även registerdata som beskriver ungdomars betyg och närvaro har inhämtats från aktuella skolor (LoRDIA, 2013).

Den svenska versionen av J-TCI

LoRDIA-studien använder J-TCI-testet för att mäta ungdomarnas personlighetsegenskaper. J-TCI-testet finns validerat och tillgängligt i flera olika länder (Boson, Brändström, & Sigvardsson, 2018; Kose et al., 2017; Moreira et al., 2012; Vangberg et al., 2013). Den svenska versionen är en översättning av den amerikanska versionen av J-TCI (Boson, Brändström, & Sigvardsson, 2018). Boson, Brändström och Sigvardsson (2018) skriver att den svenska versionen av J-TCI kan betecknas inneha en skälig till god validitet.

Etiska ställningstaganden

LoRDIA-studien har genomgått en prövning i den regionala etikprövningsnämnden i Göteborg. Studien har genomförts i enighet med Etikprövningslagen SFS samt vetenskaprådetets rekommendationer (LoRDIA, 2013).

Till grund för denna studies etiska granskning ligger fyra etiska principer. Principerna är en bra vägledning för forskare och giltiga för svensk forskning (Bryman, 2008). Informationen kring de etiska överväganden som gjorts inom LoRDIA-projektet har hämtats från

projektets informationsbroschyr *Tonårsutveckling - En studie som följer ungdomar genom tonåren* (LoRDIA, 2013).

Informationskravet: Innebär att samtliga deltagare i undersökningen ska vara informerade om studiens syfte och vilka moment som ingår i undersökningen. Deltagarna ska också upplysas om att medverkan är frivillig och att de kan avbryta medverkan (Bryman, 2008). Medverkande i LoRDIA-studien har informerats om studiens syfte, att de närsomhelst kan avbryta medverkan samt låta bli att svara på frågor som de inte vill svara på (LoRDIA, 2013).

Samtyckeskravet: Deltagarna ska lämna samtycke till att medverka i undersökningen. Om undersökningen rör minderårig brukar vårdnadshavares samtycke krävas (Bryman, 2008). Samtycke har inhämtats från LoRDIA-studien medverkande. För barn under 15 år har projektet använts sig av ett passivt samtycke från vårdnadshavare. Det innebär att så länge vårdnadshavaren inte aktivt motsätter sig att den unges medverkan, anses det som att vårdnadshavaren ger sitt samtycke (LoRDIA, 2013). Studiens använda samtycke kan väntas ha minimerat antalet bortfall. Samtyckesformen innebär att även de ungdomar och vårdnadshavare som är ”slarviga” och glömmer bort att skriva på papper om samtycke gavs chansen, och sannolikt i högre grad deltog i projektet (Ander, 2018). Samtliga vårdnadshavare har via post blivit informerade om projektet, informationen har varit på flertalet olika språk. Användandet av passivt samtycke från vårdnadshavare kan utifrån ett etiskt perspektiv anses vara problematiskt. Det kan vara svårt att försäkra sig om att de personer som inte vill vara med i studien motsäger sig detta genom att svara forskningsgruppen. Samtycket har dock prövats och godkänts av Etikprövningsnämnden i Göteborg (LoRDIA, 2013). Utifrån detta kan det antas att valet av passivt samtycke från vårdnadshavare varit motiverat och etiskt försvarbart.

Konfidentialitetskravet: Uppgifter som samlas in i samband med studien ska hanteras konfidentiellt. Uppgifter i studien ska inte kunna kopplas till de individer som lämnat uppgiften (Bryman, 2008). Insamlade data i LoRDIA-projektet hanteras konfidentiellt. Inga obehöriga får tillgång till materialet. De medverkande får inte ta del av varandra svar (LoRDIA, 2013). För att få tillgång till LoRDIA-studiens insamlade data lämnades en ansökan in till forskningskoordinator inom projektet. I ansökan klargjordes denna studiers syfte samt vilka variabler studien önskade använda sig av. Datan som sedermera lämnades ut var anonymiserad och omöjlig att knyta till någon specifik individ. Vidare har datan

inom ramarna för denna studie hanteras strikt konfidentiellt och inte lämnats vidare till tredje part.

Nyttjandekravet: De uppgifter som insamlats från de medverkande får endast användas för forskningsändamålet (Bryman, 2008). LoRDIA-studien syftar till att studera barn i deras utveckling till vuxna. Studiens angivna forskningsfrågor är kopplade till bland annat barns och ungdomars psykiska hälsa, alkohol- och narkotikaanvändning och personlighetens inverkan på hälsa och alkohol- och narkotikaanvändning (LoRDIA, 2013). I ansökan till LoRDIA-projektets forskningskoordinator beskrevs de forskningsfrågor denna studie ämnade att undersöka. Forskningsfrågor som anses ligga i linje med LoRDIA-studiens syfte. Det bör därför anses etiskt försvarbart att studien använder sig av LoRDIA-studiens insamlade data.

Uppsatsen beskriver barn med föräldrar med substansproblematik som en homogen grupp vilket medför en risk för att skapa och vidmakthålla stereotyper. Barn med föräldrar med substansproblematik är en kategorisering som kan utesluta andra förklaringsmodeller. Individer med substansproblematik kan även ha andra psykologiska problem som påverkar barnet. Skillnader på gruppnivå kan således härledas till andra faktorer såsom depression, ångest, antisocialt beteende eller andra komorbida faktorer (Sher, 1997; Solis, Shadur, Burns, & Hussong, 2012). Uppsatsens kategorisering kan således innebära att barn till föräldrar med substansproblematik förväntas att vara på ett visst sätt eller äga specifika egenskaper. Det kan påverka hur man bemöter barnen i kliniskt socialt arbete.

Även uppsatsens psykologiska ansats och dess böjelse till att förklara substansutveckling utifrån ett individcentrerat perspektiv kan anses etiskt problematiskt. Det kan innebära att den enskilda individen och dennes personlighetsegenskaper patologiseras och i oförtjänt stor utsträckning får vara förklaring till uppkomsten av beteendeproblem och substansproblematik. I detta finns det även en överhängande risk att andra viktiga faktorer förbises. Sociala problem såsom substansproblematik kan förklaras utifrån perspektiv som lyfter faktorer av mer samhällsinriktade slag (Meeuwisse & Swärd, 2017).

Variabler

I följande avsnitt beskrivs de variabler som ligger till grund för uppsatsens analyser. Därefter beskrivs de bortfall som funnits på respektive variabel i datamaterialet.

Tidig alkoholdebut

Användande av alkohol och narkotika mäts i flera variabler och i samtliga vågor i LoRDIA-studien. För att undersöka bakomliggande orsaker till substansproblematik och riskbeteende kring alkohol och narkotika valdes följande variabler ut:

- Har du druckit alkohol någon gång (räkna inte med lättöl eller svagcider) (Nej/Ja)
- Har du någon gång blivit full? (Nej/Ja)
- Har du någon gång använt narkotika (t.ex. hasch, marijuana, amfetamin, heroin, kokain, ecstasy, GHB, eller narkotikaklassade läkemedel) (Nej/Ja)

Ovanstående frågor besvarades i våg 2. Svartalternativen var endast Nej eller Ja vilket skapade dikotoma variabler. De lämpar sig således som beroende variabler i logistisk regression.

Biologisk sårbarhet

Variabeln som definierar undersökningsgruppen i analysens andra del är *barn med förälder med/utan substansproblematik*. Det är en sammansatt variabel som utgår från två separata frågor i LoRDIA-materialets våg 4. Den första frågan är om barnet har någon förälder med alkoholproblem. Den kan i LoRDIA-enkäten besvaras med Nej / Ja / Ja, och har fått vård eller stöd för det. Den andra frågan är uppbyggd på samma sätt men där är alkoholproblem ersatt av drogproblem. Svartalternativen i frågan om drogproblem är identiska med svartalternativen för alkoholproblem. De två variablerna har i denna studie ställts samman till en dikotom variabel. Denna variabel delar således upp materialet i två grupper, *barn med förälder med substansproblematik* (n=57) och *barn med förälder utan substansproblematik* (n=717). Andelen barn med förälder med substansproblematik av de respondenter som svarat på frågan är 7,4%. Frågorna om missbrukande föräldrar besvarades av eleverna i våg 4. Svaren presenteras i tabell 1. I studien presenteras data kring förälders alkohol- och/eller narkotikaproblem endast utifrån den dikotoma uppdelning som gjordes i inledningen av dataanalysen.

Tabell 1. Barn med förälder med substansproblematik

<i>Biologisk sårbarhet</i>	Totalt	Kön		
		Tjej	Kille	Ej angett
Har din förälder alkoholproblem?				
Nej	721	373	251	97
Ja	39	20	7	12
Ja , och har fått vård	15	8	6	1
Har din förälder drogproblem?				
Nej	752	393	254	105
Ja	4	2	0	2
Ja , och har fått vård	15	8	6	1

Variabler i J-TCI

J-TCI-testet består av 108 stycken påståenden. Påståenden rör känslor och tankar och ska av respondenten besvaras med ”sant” eller ”falskt”. Det finns två olika versioner av testet. En version där ungdomarna skattar sig själva, och en version där vårdnadshavaren skattar ungdomen. Ett exempel på påstående från självskattningsformuläret är: ”Jag brukar hjälpa till så att allt ska ordna sig till slut, så att alla ska bli nöjda”. Till svar ska respondenten sätta ett kryss i någon av rutorna ”Sant” eller ”Falskt”. Testet renderar i 108 indikatorer som tillsammans genererar sju index. Indexen mäter fyra temperamentsgenskaper och tre karaktärsgenskaper i skalor på kvotskalenivå. Antal indikatorer per index och respektive Cronbachs Alpha presenteras i tabell 2.

Tabell 2. Variabler för J-TCI-testet.

Index	Antal indikatorer	α (barn)	α (föräldrar)
<i>Temperament:</i>			
Novelty Seeking (NS)	18	0.69	0.71
Harm Avoidance (HA)	22	0.82	0.82
Reward Dependence (RD)	9	0.58	0.52
Persistence (PS)	6	0.31	0.60
<i>Karaktär:</i>			
Self-Directedness (SD)	20	0.72	0.80
Cooperativeness (CO)	20	0.69	0.70
Self-Transcendence (ST)	10	0.71	0.65

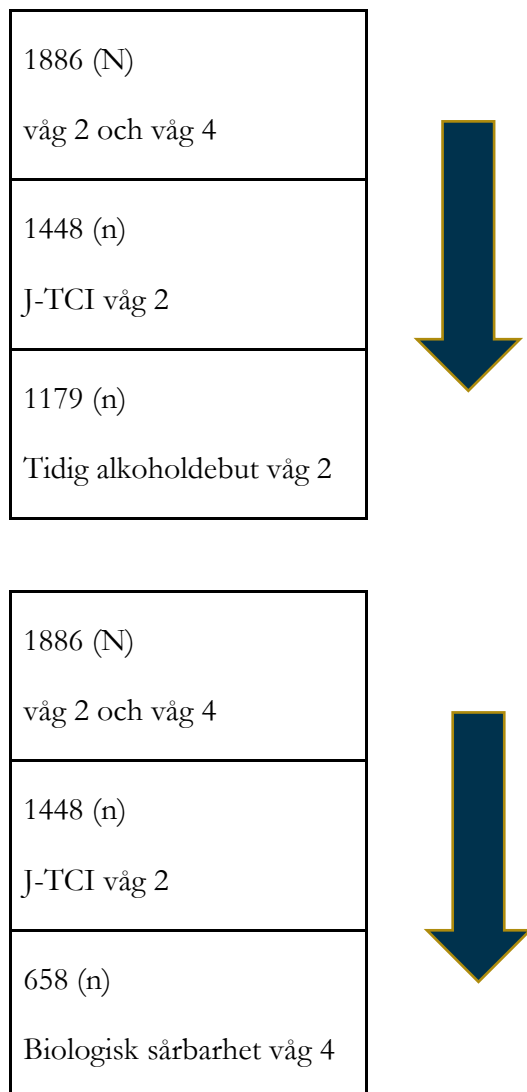
Bortfall i studien

Bortfall för de variabler som användes i analysen presenteras i figur 2. Enkätundersökningens population (N) består av 1886 elever. I uppsatsens första del undersöks den eventuella korrelationen mellan tidig alkoholdebut och de olika temperaments- och karaktärsegenskaperna utifrån barnens egna skattningar på J-TCI. Av den ursprungliga populationen på 1886 elever har 1448 genomfört personlighetstestet J-TCI och 1179 elever har både genomfört J-TCI och svarat på frågan om de någon gång druckit alkohol.

Av de elever som genomfört J-TCI har 658 respondenter även svarat på frågorna om förälders alkohol- eller drogproblem, vilka använts i studien för att generera den dikotoma variabeln *barn med förälder med/utan substansproblematik*.

Bortfallet från den ursprungliga populationen i enkätundersökningen (N = 1886) är således 707 (37%) för analysen kring tidig alkoholdebut och 1228 (65%) för analysen kring biologisk sårbarhet.

Figur 2. Bortfall i studien.

Dataanalys

Relevanta variabler för att besvara studiens frågeställningar valdes ut ur den elevdata som sammanställts från de separata vågorna i LoRDIA-projektet. Variablerna valdes ut utifrån fyra olika kategorier. Biologisk och social sårbarhet, personlighetsegenskaper enligt sjufaktorsmodellen, användande av alkohol och narkotika samt deskriptiva data. Deskriptiva data för undersökningsgruppen utgjordes av en variabel för ålder och en variabel för kön. Deskriptiva data för båda grupperna sammanställdes i första fasen av dataanalysen.

I nästa steg analyserades variablerna för barnens alkohol- och narkotikavanor. Syftet var att genomföra en logistisk regression för att undersöka hur respektive personlighetsegenskap i J-TCI var relaterade till tidig alkoholdebut, drickande till berusning samt narkotikaanvändande. Genom att använda en logistisk regression kan respektive variabels förklaringsvärde analyseras oberoende av övriga variabler. I en logistisk regression bör dock högst en oberoende variabel användas per tio data-inmatningar i den minsta gruppen (Harrell, Lee, Califf, Pryor & Rosati, 1984). J-TCI består av sju olika personlighetsegenskaper. Respondenterna i den minsta gruppen i den beroende variabeln får därmed inte understiga 70 till antalet.

På frågan "Har du någon gång använt narkotika?" hade endast 13 elever svarat ja. På frågan "Har du någon gång blivit full" hade 38 elever svarat ja. Det låga antalet respondenter medförde därmed att en logistisk regression på dessa variabler inte kunde genomföras med ett tillförlitligt resultat.

På frågan "Har du druckit alkohol någon gång" hade 181 elever svarat ja. Åldern på respondenterna ligger mellan 12 och 15 år ($M = 13.35$). Variabeln används i studien som ett mått på tidig alkoholdebut. En logistisk regression genomfördes med personlighetsegenskaperna från J-TCI som oberoende variabler och frågan om tidig alkoholdebut som beroende variabel. Resultatet justeras i den logistiska regressionen för bakgrundsvariablerna kön och ålder.

Den biologiska och sociala sårbarheten mäts i följande studie genom variabeln *barn med förälder med/utan substansproblematik*. Variabeln skapades utifrån två olika frågor i två olika vågor, våg 4a och våg 4b, och sammanställdes till en dikotom variabel. Variabeln delade således upp undersökningsgruppen i två grupper, barn med missbrukande föräldrar och barn utan missbrukande föräldrar. Därefter gjordes två separata Welch's t-test där båda

grupperna jämfördes i personlighetsegenskaper enligt sjufaktorsmodellen. Det första testet gjordes med barnens skattningar i J-TCI som beroende variabler. Det andra testet använde istället föräldrarnas skattningar som beroende variabler.

Resultat

Resultatavsnittet består av tre delar. Inledningsvis presenteras deskriptiva data för undersökningsgruppen. Därefter presenteras resultatet från den logistiska regressionen kring personlighetsegenskaper och tidig alkoholdebut. Den sista delen i resultatet utgörs av de Welch's t-test som undersöker skillnader i personlighetsegenskaper mellan barn med förälder med substansproblematik och barn med förälder utan substansproblematik.

Deskriptiva data

Studiens population (N) består av 1886 elever som svarat på enkäterna i våg 2 och våg 4. Könsfördelningen bland de som angett kön var 51,5% tjejer (n=971) och 48,5 % killar (n=915) i den totala populationen. I gruppen barn med förälder med substansproblematik var motsvarande fördelning 65,9% (n=38) flickor och 34,1% (n=19) pojkar. Åldern på respondenterna hade ett medelvärde (M) på 13,35 med en standardavvikelse (SD) på .62. Spridningen presenteras i tabell 3.

Tabell 3. Åldersfördelning på respondenter i studiens population.

Ålder	Antal	Procent
12	100	5,3
13	761	40,3
14	593	31,4
15	12	0,6
ej angett	420	22,3

Tidig alkoholdebut

I syfte att besvara studiens första frågeställning och därmed koppla specifika personlighetsegenskaper till riskbeteende avseende substansproblematik genomfördes en logistisk regressionsanalys. Genom att göra en logistisk regression där samtliga temperaments- och karaktärsegenskaper förs in som oberoende variabler kan samband mellan respektive personlighetsegenskap och tidig alkoholdebut undersökas. För att justera för bakgrundsvariabler fördes även kön och ålder in som oberoende variabler i analysen.

Den beroende variabeln i analysen är barnens svar på frågan *Har du druckit alkohol någon gång?* Variabeln används här som ett mått på tidig alkoholdebut eftersom samtliga respondenter är mellan 12 och 15 år ($M = 13.35$) och således att betrakta som minderåriga. Av de barn som svarat på den aktuella frågan i undersökningen svarade 13.8% ($n = 163$) att de hade druckit alkohol någon gång.

Tabell 4. Samband mellan Personlighetsegenskaper och alkoholdebut.

	Har du druckit alkohol någon gång? (n=1179)			
	B	OR	95% CI	Sig.
<i>Personlighetsegenskaper</i>				
Novelty Seeking	.160	1.17	1.11-1.24	.000***
Harm Avoidance	-.029	0.97	0.93-1.02	.221
Reward Dependence	.045	1.05	0.95-1.15	.347
Persistence	-.071	0.93	0.81-1.08	.340
Self-Directedness	-.089	0.91	0.86-0.97	.006**
Cooperativeness	-.040	0.96	0.90-1.02	.205
Self-Transcendence	.099	1.10	1.02-1.19	.011*
<i>Bakgrundsvariabler</i>				
Kön	.669	1.95	1.33-2.86	.001
Ålder	.710	2.03	1.50-2.76	.000

Signifikansnivå $p < .001$ *** $p < .05$ Har du druckit alkohol någon gång Nej=1016 Ja=163 (flickor=60 pojkar=102) Likelihood ratio sig=.000 Hosmer and Lemeshow sig=.254

Den logistiska regressionsanalysen utgår från det större urvalet i barnens skattningar på personlighetsegenskaperna i J-TCI. Analysen visar att det finns signifikanta samband mellan tre av de sju personlighetsegenskaperna, när de kontrolleras för varandra samt bakgrundsvariablerna kön och ålder. I tabellen presenteras oddskvoter (OR). Oddskvoter visar i det här fallet hur stor risken är för tidig alkoholdebut för respektive personlighetsegenskap. En oddskvot över 1 betyder att det finns en överrisk och ju högre oddskvoten ligger desto större är överrisken. En oddskvot som är lägre än 1 innebär på motsvarande sätt att det finns en underrisk.

Det finns ett positivt samband mellan tidig alkoholdebut och temperamentsegenskapen Novelty Seeking ($B = .160$, $OR = 1.17$, $p = .000$). Analysen visar även på ett negativt samband mellan tidig alkoholdebut och karaktärsegenskapen Self-Directedness ($B = -.089$, $OR = 0.91$, $p = .006$) samt ett positivt samband med karaktärsegenskapen Self-Transcendence ($B = 0.99$, $OR = 1.10$, $p = .011$). Likelihood ratio-resultatet ($.000$) visar att testets resultat sannolikt inte kan förklaras med slumpen och resultatet i Hosmer and Lemeshow-testet ($.254$) visar att modellens resultat är tillförlitligt i förhållande till den använda datan. Det innebär att resultatet sannolikt är generaliserbart för en större population än det stickprov som använts i testet.

Barn med förälder med substansproblematik

I studiens andra del undersöks skillnader i personlighetsegenskaper mellan barn med föräldrar med substansproblematik och barn med föräldrar utan substansproblematik. Analysen av eventuella skillnader mellan grupperna gjordes genom två separata Welch's t-test. I det första testet användes barnens egna skattningar i J-TCI.

Resultat från Welch's t-test

Tabell 5.

Skillnad i personlighetsegenskaper utifrån barnens skattning

Missbrukande

förälder (nej/ja) n=658

Nej (n=615)

Ja (n=43)

	M	Std. Error	M	Std. Error	Sig	Hedges' g
Novelty Seeking	7.24	0.13	7.00	0.55	.671	
Harm Avoidance	7.01	0.18	7.56	0.73	.469	
Reward Dependence	4.38	0.08	4.86	0.30	.133	
Persistence	3.46	0.55	3.32	0.23	.567	
Self-Directedness	13.92	0.14	12.46	0.59	.020*	0.40
Cooperativeness	15.05	0.13	14.72	0.47	.503	
Self-Transcendence	3.85	0.09	4.35	0.43	.269	

Signifikansnivå $p < .05^*$

Resultatet visar att det föreligger en signifikant skillnad ($p = .020$) i Self-Directedness mellan grupperna *barn med missbrukande förälder* ($M = 12.46$, $SD = 0.59$) och *barn utan missbrukande förälder* ($M = 13.92$, $SD = 0.14$),

Hedges' g är ett mått på effektstorleken och beskriver hur mycket en grupp skiljer sig från en annan grupp. Effektstorleken är att betrakta som liten ($g = 0.4$). På övriga temperaments- och karaktärssegenskaper i J-TCI finns inga signifikanta skillnader mellan de båda grupperna.

I det andra testet jämfördes de båda grupperna, *barn med föräldrar med substansproblematik* och *barn med föräldrar utan substansproblematik*, utifrån föräldrarnas skattningar av barnen. Jämfört med testet som utgår från barnens egna skattningar finns här ett stort bortfall i båda grupperna. 658 barn slutförde både J-TCI i våg 2 samt svarade på frågan om biologisk sårbarhet i våg 4. Av de barn som svarade på frågan om biologisk sårbarhet hade dock endast 340 föräldrar gjort skattningarna i J-TCI i våg 2. Utifrån föräldrarnas skattning av barnen fanns inga signifikanta skillnader i personlighetsegenskaper utifrån J-TCI.

Tabell 6.

Skillnad i personlighetsegenskaper utifrån föräldrarnas skattning

Missbrukande

förälder (nej/ja) n=340

Nej (n=314)

Ja (n=26)

	M	Std. Error	M	Std. Error	Sig	Hedges' g
Novelty Seeking	7.85	0.19	7.77	0.62	.905	
Harm Avoidance	5.15	0.21	5.04	0.79	.889	
Reward Dependence	4.82	0.10	4.23	0.43	.199	
Persistence	3.01	0.09	3.31	0.31	.393	
Self-Directedness	15.71	0.20	16.46	0.66	.282	
Cooperativeness	16.16	0.16	16.54	0.53	.503	
Self-Transcendence	1.64	0.09	1.77	0.30	.269	

Signifikansnivå $p < .05^*$

Diskussion

Studiens första syfte är att undersöka vilka personlighetsegenskaper som kan relateras till ett riskbeteende kring alkohol för unga. Studien jämför temperaments- och karaktärsegenskaper i förhållande till tidig alkoholdebut. Studiens andra syfte är att utröna eventuella skillnader i personlighetsegenskaper hos barn med föräldrar med substansproblematik, jämfört med barn med föräldrar utan substansproblematik. Studien utgår från premisen att vissa personlighetsegenskaper kan kategoriseras som individuella riskfaktorer för att utveckla egen substansproblematik.

Resultatet av analysen visar att det finns ett samband mellan tidig alkoholdebut och flera olika personlighetsegenskaper. Det starkaste sambandet i analysen återfinns mellan temperamentsegenskapen Novelty Seeking och tidig alkoholdebut. Detta stämmer väl överens med tidigare forskning där nyhets- och sensationssökande beteende beskrivs som en av de tydligaste prediktorerna för substansproblematik (Arnett, 1996; Zuckerman & Kuhlman, 2000; Ersche et al., 2010; de Wit, 2008; Ball, 2004). Att Novelty Seeking har ett tydligt samband med tidig alkoholdebut kan sägas vara en logisk konsekvens av de egenskaper som anses vara en del av temperamentsegenskapen. I en hög grad av Novelty Seeking ingår impulsivitet, hämningslöst beteende, det vill säga disinhibition, samt ett lättsamt och nyfiket reaktionsmönster på nya situationer (Cloninger, 1998).

Det andra signifikanta sambandet mellan personlighetsegenskaper och tidig alkoholdebut är karaktärsegenskapen Self-Directedness, där korrelationen är negativ, det vill säga låg grad av Self-Directedness innebär en överrisk för tidig alkoholdebut. Det finns en koppling mellan ovan nämnda personlighetsegenskaper i det att en låg grad av Self-Directedness kan innebära ett impulsivt beteende vilket kan jämföras med en hög grad av Novelty Seeking. Det kan därför anses att detta samband ger ytterligare argument för resultatets trovärdighet. Det som också är intressant i analysen av resultatet är kopplingen mellan en låg grad av Self-Directedness och en låg självtillit och bristande acceptans för den egna personen, vilket är tydliga komponenter i det som benämns som känslomässig instabilitet.

Förutom sambandet mellan tidig alkoholdebut och ovan nämnda personlighetsegenskaper fanns även ett samband med den karaktärsegenskap som Cloninger (1998) benämner som Self-Transcendence. I egenskapen återfinns en beskrivning av individen som religiös, spirituellt, filosofisk och med god fantasi och kreativitet. Korrelationen mellan Self-Transcendence och tidig alkoholdebut är positiv. Tidigare forskning visar även att det finns

ett positivt samband mellan Self-Transcendence och användande av andra substanser än alkohol (Hosák et al., 2004). Det kan tänkas att sambandet härrör från en strävan att få nya erfarenheter eller att uppleva nya sinnestillstånd. En låg grad av Self-Transcendence innebär en materialistisk, praktisk och kontrollerande karaktär. De ungdomar som skattar sig själva högt på Self-Transcendence har en benägenhet att tro på faktorer eller upplevelser utanför det materiella eller synliga. Användande av alkohol och droger kan möjligtvis förklaras med en vilja att utforska sådana upplevelser.

Av de tre personlighetsegenskaper som korrelerade med tidig alkoholdebut återfinns Self-Directedness även som ett signifikant samband i analysen av barn som växer upp med förälder med substansproblematik. Barn som växer upp med förälder med substansproblematik skattar sig själva lägre på karaktärsegenskapen Self-Directedness än barn som växer upp med förälder utan substansproblematik. Det innebär att dessa barn har lägre tilltro till sin egen förmåga, lägre självkänsla och svårigheter att ta ansvar. Låg Self-Directedness innebär att individen uppfattar sig själv med bristande kapacitet att anpassa sitt beteende för att följa egna värderingar eller uppnå eget ställda mål. Barn med låg Self-Directedness kan således beskrivas som individer med en problematisk självbild och med en låg grad av självförtroende. Resultatet i analysen bör tolkas som en återspeglning av barnens upplevda Self-Directedness. En rimlig slutsats är således att barn med föräldrar med substansproblematik har sämre självbild eller lägre självkänsla än andra barn.

Stress- och sårbarhetsmodellen förklarar uppkomsten av psykiska problem som en konsekvens av externa stressorer och individens sårbarhet. De komponenter som återfinns hos individer med låg Self-Directedness blir således viktiga för att skapa en förståelse för hur en extern stressor, till exempel missbrukande föräldrar, påverkar ett barns sårbarhet för att själv utveckla en substansproblematik.

En intressant aspekt av karaktärsegenskapen är kopplingen mellan låg Self-Directedness och hög grad av impulsivitet. Det finns med andra ord inslag av både externaliserade och internaliserade psykiska problem. För externaliserade personlighetsstörningar finns i den tidigare forskningen starkt stöd för ett samband med substansproblematik medan det för de internaliserade personlighets dragen inte finns lika tydliga kopplingar (King, Lacono & McGue, 2004). I det perspektiv som sjufaktorsmodellen ger finns det ett antagande att externaliserade och internaliserade personlighetsproblem inte är två avgränsade personlighetsdrag som den dikotoma uppdelningen kan göra gällande. Det kan istället vara

så att de bör ses som två sidor av samma mynt, där en hög grad av disinhibition och en hög nivå av känslomässig instabilitet ömsesidigt påverkar och påverkas av varandra. En sådan förklaringsmodell tycks därmed stärka betydelsen av låg Self-Directedness som en prediktor för substansproblematik där både internaliserade och externaliserade personlighetsproblem samverkar och skapar en ökad sårbarhet för individen.

Det som talar emot en sådan tolkning i resultatet är att det inte finns några signifikanta skillnader mellan grupperna *barn med föräldrar med/utan substansproblematik* och personlighetsegenskapen Novelty Seeking. I TCI är hög Novelty Seeking ett mått på en impulsivitet och ett sensationssökande beteende. Novelty Seeking har enligt tidigare forskning och som analysen av tidig alkoholdebut visar ett starkt samband med substansproblematik (Ersche et al., 2010; de Wit, 2008; Ball, 2004; Zuckerman & Kuhlman, 2000; Arnett, 1996). Dessutom visar tidigare forskning att barn som växer upp med föräldrar med substansproblematik uppvisar externaliserade beteendestörningar och högre grad av disinhibition är barn som växer upp med föräldrar utan substansproblematik (Solis et al., 2012; Sullivan och Rudnik-Levin, 2001). Gruppen barn med föräldrar med substansproblematik skulle därmed kunna förväntas ligga signifikant högre på Novelty Seeking än barn med föräldrar utan substansproblematik.

Resultatet visar dock att gruppen med föräldrar med substansproblematik inte ligger signifikant högre på Novelty Seeking vilket tyder på att det inte föreligger några skillnader i impulsivitet eller disinhibition. Resultatet kan därmed tolkas med ett större fokus på internaliserade personlighetsproblem. Gruppen barn med föräldrar med substansproblematik ligger signifikant lägre på Self-Directedness utan att skilja sig från gruppen barn med föräldrar utan substansproblematik på dimensionen Novelty Seeking. Det finns således argument för att analysen av resultatet bör betona internaliserade personlighetsproblem såsom låg självkänsla och låg grad av självtillit.

En högre grad av internaliserade personlighetsproblem kunde dock förväntas synas i en högre grad av Harm Avoidance. Ett högt resultat på temperamentsegenskapen Harm Avoidance innebär ångest, pessimism och blyghet. Det finns dock inte någon signifikant skillnad mellan grupperna på Harm Avoidance. Det saknas således även ytterligare stöd i resultatet för ett alltför stort fokus på de internaliserade personlighetsdragen i Self-Directedness. För en rättvis tolkning av resultatet i analysen av personlighetsegenskaper hos barn med föräldrar med substansproblematik är det således betydelsefullt att definiera

de egenskaper som specifikt utmärker karaktärsegenskapen Self-Directedness. De centrala aspekterna i en låg grad av Self-Directedness är framför allt låg självkänsla, låg självtillit, en oförmåga att ta ansvar och en benägenhet att beskylla andra för motgångar. Dessa egenskaper särskiljer enligt analysen barn med föräldrar med substansproblematik, samtidigt som de är relaterade till en tidig alkoholdebut för unga.

Ett intressant resultat av analysen kring barn med missbrukande föräldrar utifrån J-TCI berör Cloningers (1998) uppdelning av temperamentsegenskaper som ärftliga och karaktärsegenskaper som i huvudsak formade av miljön. Self-Directedness är en karaktärsegenskap och det finns teoretiskt stöd för att en låg grad av Self-Directedness beror på brister i uppväxtmiljön snarare än på en biologisk eller nedärvd sårbarhet. De sårbarhetsfaktorer som framkommit i studien för barn med föräldrar med substansproblematik nyanserar därmed frågeställningar kring arv och miljö. Riskfaktorer för att utveckla egen substansproblematik återfinns enligt denna studie främst bland miljömässiga orsaker såsom social inlärning. Det kan antas handla om faktorer som exempelvis en dysfunktionell uppväxtmiljö eller bristande föräldraförmåga.

Jämfört med den totala populationen i studien skiljer sig gruppen barn med förälder med substansproblematik avseende könsfördelning. Gruppen barn med förälder med substansproblematik består av en större andel flickor än den totala populationen. Det är svårt att dra några slutsatser kring varför den här skillnaden återfinns i datamaterialet men det är viktigt att uppmärksamma eftersom det kan förväntas påverka det slutliga resultatet. Det finns skillnader i personlighetsdrag mellan pojkar och flickor (Arnett, 1996; Zuckerman & Kuhlman, 2000; Hensing, 2012). Tidigare forskning visar att pojkar skattar sig själva högre på Novelty Seeking och flickor skattar sig själva högre på Harm Avoidance (Boson, Brändström, & Sigvardsson, 2018). Framför allt Novelty Seeking är en riskfaktor för substansproblematik, vilket är tydligt både i tidigare forskning och i den aktuella studien (Ersche et al., 2010; de Wit, 2008; Ball, 2004; Zuckerman & Kuhlman, 2000; Arnett, 1996). En jämnare fördelning vad gäller kön i gruppen barn med förälder med substansproblematik hade således kunnat påverka resultatet. En brist i studien är att gruppen var för liten för att göra jämförelser uppdelade på kön. Det har därför inte funnits möjlighet att närmare undersöka de skillnader i personlighetsegenskaper som könsaspekten har kunnat medföra.

Det finns samtidigt en risk att kategorisera barn med föräldrar med substansproblematik som en särskilt utsatt riskgrupp utifrån personlighetsegenskaper som riskfaktorer för substansproblematik. Analysen visar att den gruppen inte skiljer sig från ungdomar överlag i varken Novelty Seeking eller Harm Avoidance. Impulsivitet, sensationssökande beteende och disinhibition är utmärkande riskfaktorer för substansproblematik men tidigare forskning visar att just dessa personlighetsdrag är vanligt förekommande hos ungdomar överlag (Arnett, 1994; 1996). Studiens resultat visar att det finns uppenbara risker i att kategorisera barn med föräldrar med substansproblematik som sensationssökande och impulsiva. En sådan kategorisering medför att de personlighetsdragen kommer att uppmärksammas i kliniskt arbete men studiens resultat visar att de egenskaperna snarare kan härledas till att de är ungdomar än att de vuxit upp i en hemmiljö med substansproblematik. Resultatet i studien ger argument för ett större fokus på självkänsla och självtillit i kliniskt socialt arbete med barn med föräldrar med substansproblematik.

I studiens avslutande Welch's t-test jämförs barnen med förälder med/utan substansproblematik utifrån föräldrarnas skattning av barnen i personlighetstestet. Här finns inga signifikanta skillnader mellan grupperna. TCI-testet är utformat så att frågorna till stor del bygger på den subjektiva upplevelsen av händelser och situationer. Formuleringar som "jag tycker om/jag tycker inte om" är vanligt förekommande. Ett rimligt antagande är därmed att barnens skattningar bör ligga närmare den "objektiva verkligheten" eftersom barnen i testet beskriver sina egna känslor och/eller preferenser i specifika situationer. Den slutsats som kan härledas av resultatet är att vårdnadshavare till barn med föräldrar med substansproblematik inte skattar sina barn annorlunda i personlighetsegenskaper än vårdnadshavare till barn med föräldrar utan substansproblematik.

Studien har i genomförandet fokuserat på individuella psykologiska riskfaktorer. Studiens tydliga fokusområde och därmed samtida avgränsning innebär både en styrka och svaghet. Studiens svaghet är att avgränsningen innebär att övriga relevanta riskfaktorer förbisetts. Utifrån använd teorin, stress- och sårbarhetsmodellen, framgår att problem av den typ den här studien undersöker, ofta anses vara en produkt av flera samverkande sårbarhets- och riskfaktorer. Att inkludera stress- och sårbarhetsmodellen i studiens teoretiska bas var ett sätt att förtydliga att problemet som studeras kan betraktas utifrån olika perspektiv och förklaras med olika förklaringsmodeller. Således innebär studiens avgränsning att dess resultat enbart erbjuder en begränsad förklaring till de problem som

undersöks och dess resultat ska ses i ett sammanhang av övriga eventuella riskfaktorer. Substansmissbruk är ett problem av både psykologisk, medicinsk och social karaktär. Det är med den medvetenheten studiens resultat ska betraktas.

Studiens avgränsning innebär också en styrka. Utifrån det som stress- och sårbarhetsmodellen påvisar, att sociala problem kräver multidimensionella förklaringsmodeller, gör att snäva studier finner en funktion i det större sammanhanget. Det studien undersöker är en viktig faktor i strävan efter att förstå, förklara och motverka förekomsten av substansproblematik.

Reliabilitet och validitet

En studies reliabilitet och validitet är avgörande för dess kvalité (Bryman, 2008). I nedanstående avsnitt används begreppen för att diskutera den aktuella studiens metodval och dess giltighet.

Reliabilitet

Reliabiliteten handlar om pålitligheten i de mätningar som en studie genomför. Bryman (2008) skriver att reliabiliteten består av åtminstone tre delar som är viktiga att ta i beaktning, han nämner *stabilitet*, *intern reliabilitet* och *interbedömarreliabilitet*.

En studies *stabilitet* handlar om huruvida dess mått och mätmetoder är stabila och klarar en replikering. En studie som genomgår en replikation med en urvalspopulation som liknar den i den ursprungliga studien, bör rimligtvis uppnå liknande resultat. En studie med god stabilitet uppnår således resultat som inte beror på en slump (Bryman, 2008). Den här studien använder J-TCI-testet för att mäta ungdomarnas personlighetsegenskaper. Testet finns validerat och tillgängligt i flera olika länder, bland annat i Sverige (Boson, Brändström, & Sigvardsson, 2018; Kose et al., 2017; Moreira et al., 2012; Vangberg et al., 2013). På grund av att testet finns tillgängligt för forskare kan en replikering av studien utan hinder utföras. Populationen som studeras, barn till missbrukande föräldrar, är en relativt stor grupp i Sverige. Hjern och Manhica (2013) utförda registerstudie av barn födda 1987–89 visade att 17 % växt upp med åtminstone en förälder med substansproblematik, det torde därför vara möjligt att göra fler mätningar på gruppen.

Den *interna reliabiliteten* rör de begrepp och värden som mäts genom multipla indikatorer, ofta benämnda som index. Med en god intern reliabilitet är indikatorer relaterade till varandra och tillsammans definierar de det värde som forskaren vill undersöka. Cronbachs alfa är ett vanligt verktyg för att mäta den interna reliabiliteten (Bryman, 2008). Glien och Gliem (2003) skriver att Cronbachs alfa-testet resulterar i en alfa-koefficient som befinner sig på en skala, vanligtvis mellan 1 och 0. George och Mallery (refererad i Glien & Gliem, 2003) åberopar följande tumregler när resultatet av testet ska tolkas.” $\alpha > .9$ – Utmärkt, $\alpha > .8$ – Bra, $\alpha > .7$ – Acceptabelt, $\alpha > .6$ – Tvivelaktig, $\alpha > .5$ – Undermålig $\alpha < .5$ – Oacceptabelt (p. 231)”. I en studie av Taber (2018) undersöktes förekomsten av Cronbachs alfa inom den vetenskapliga litteraturen. Det konstateras att $\alpha = 0.70$ är ett värde som vanligtvis betecknas som acceptabelt, men att det varierar mellan studier.

I den här uppsatsen används ett J-TCI-test, ett test där multipla indikatorer används för att mäta specifika temperaments- och karaktärsegenskaper. En Cronbachs alfa analys genomfördes i syfte att undersöka den interna reliabiliteten på variablerna i testet. Resultatet visar att endast tre av J-TCI-testets variabler (HA: $\alpha = 0.82$, SD: $\alpha = 0.73$, ST: $\alpha = 0.71$) uppnår ett värde som av George och Mallery (refererad i Glien & Gliem, 2003) anses acceptabelt. Två variabler (NS: $\alpha = 0.69$, CO: $\alpha = 0.69$) har ett alfa-värde som gör att variablernas interna reliabilitet kan ifrågasättas. En variabel (RD: $\alpha = 0.57$) är undermålig samt en variabel (PS: $\alpha = 0.31$) har ett värde som anses oacceptabelt.

Det utförda Cronbachs alfa-testet visade således att det föreligger problem med den interna reliabiliteten i materialet. Persistence-variabeln ($\alpha = 0.31$) uppmätta värde tyder på att variablerna inte korrelerar i tillräckligt hög grad för att den ska anses mäta samma konstrukt. Cronbachs alfa-värdet visar på en oacceptabel nivå av intern reliabilitet, vilket innebär att variabeln saknar funktion i en statistisk analys. Trots det redovisas variabeln i resultatdelen. Motiveringen är att författarna vill redovisa J-TCI-testet i sin helhet. Det utförs dock ingen analys utifrån de resultat som är kopplade till den specifika variabeln.

Att delar av J-TCI-testet uppvisar låg intern reliabilitet är intressant och viktigt att notera. Dels därför att det är en svaghet i den här studien men det är också viktigt att notera inför framtida användning av LORDIA-materialets J-TCI-test.

Interbedömarreliabilitet handlar om huruvida forskarna i en studie är eniga i hur materialet de hanterar ska kodas och tolkas (Bryman, 2008). Den här studien har använt sig av material som insamlats av LoRDIA-projektet. Hur kodningsprocessen har utförts kan inte den här uppsatsens författare redogöra för. Det är dock ändå relevant att diskutera uppsatsens arbetsprocess utifrån interbedömarreliabilitet, då uppsatsen utförts av två personer. Under arbetets gång har hänsyn tagits till interbedömarreliabiliteten genom att all dataanalys har utförts gemensamt. Syftet var att minimera risken för handhavandefel i det statistiska programmet SPSS. Arbetsprocessens utformning kan anses inneburi att det alltid funnits en ytterligare kontrollfunktion för att säkra korrekt hantering. Även testernas resultat analyserades gemensamt för att undvika felavläsning. Processen kring litteraturgenomgången har präglats av samarbete och diskussion mellan studiens båda författare. Tanken var att detta skulle bidra till en mer nyanserad tolkning av litteraturen.

Mättnings- och begreppsvaliditet

Mättningsvaliditet handlar om de mått en kvantitativ studie använder sig av för att mäta undersökta fenomen. Validiteten rör huruvida måtten verkligen speglar de begrepp som de är tänkta att beteckna (Bryman, 2008). För att uppnå en god mättningsvaliditet är det en förutsättning att den interna reliabiliteten också är god. Medan mättningsvaliditeten rör måttets applicerbarhet på fenomenet så rör reliabiliteten mätverktygets förmåga att mäta densamma.

LoRDIA-projektet har använt externa utförare för att räkna samman resultatet för J-TCI-testet. Det går därför inte att identifiera vilka påstående som mäter de olika temperaments- och karaktärsdragen och hur de fördelas på de olika skalorna. Resultatet får tolkas med stöd av J-TCI:s teoretiska ramverk. Det här kan uppfattas som en brist i uppsatsens validitet. Det ska dock påpekas att testet i tidigare studier har bedömts inneha en skälig till god validitet (Boson et al., 2018).

Cronbachs alfa-test har visat vissa att delar av J-TCI-testet har problem med den interna reliabiliteten. Det kan därför antas att de personlighetsegenskaperna inte på ett fullgott sätt speglar de delar av personligheten som de ämnar mäta, och att det därför föreligger problem kopplat till mättningsvaliditeten. De signifikanta resultat som uppmätts inom ramarna för J-TCI-testet är dock uppmätta med variabler som innehar Cronbach alfa-värden som anses acceptabla, och kan därför anses tillförlitliga. Bekymret med testets

validitets- och reliabilitet handlar snarare om de aspekter och eventuella samband kring ungdomarnas personlighet som missas. Det går även att problematisera dess betydelse för den teoretiska grund som J-TCI-testet vilar på.

I den utförda logistiska regressionsanalysen fick variabeln *“har du druckit alkohol någon gång?”* utgöra mått för överrisker för substansproblematik kopplat till personlighetsegenskaper. Huruvida variabeln är ett bra mått för definiera risker för att utveckla substansproblematik kan diskuteras. Det fanns en intention att inkludera ytterligare variabler för att beskriva ungdomarnas alkohol- och narkotikaanvändande. Detta var dock inte möjligt då de relevanta variablerna som fanns tillgängliga, exempelvis *“har du använt narkotika någon gång”*, hade alltför få respondenter för att användas i en regressionsanalys. Det går trots det att argumentera för att en tidig alkoholdebut, det vill säga variabeln *“har du druckit alkohol någon gång”* är en tillräcklig prediktor för att mäta risken för utvecklande av substansrelaterad problematik. En sådan argumentation underbyggs av forskning som visar på tydliga samband mellan tidig alkoholdebut och substansrelaterad problematik i vuxen ålder (Grant & Dawson, 1997; DeWit et al., 2000).

Intern validitet och kausalitet

Intern validitet handlar vanligtvis om kausalitet och om huruvida de slutsatser en studie frambringat kan påvisa kausala samband (Bryman, 2008). Kausalitet innebär att ett orsakssamband mellan faktorer påvisas, att en faktor orsakar en annan faktor. Innan slutsatsen om kausalitet kan dras måste det klargöras vilka variabler som är beroende respektive oberoende, och vilken variabel som utövar en kausal påverkan på den andre (Bryman, 2008). Uppsatsens resultat påvisar att det finns en skillnad mellan de ungdomar som har förälder med substansproblematik och de vars förälder inte har substansproblematik vad beträffar självskattningen på Self-Directedness. Studien visar också att höga värden på personlighetsegenskapen Novelty Seeking och Self-Transcendence samt låga värden på Self-Directedness har ett samband med en tidig alkoholdebut.

Författarna anser att ett rimligt antagande är att den oberoende variabeln är faktorn att ungdomarna har föräldrar med substansproblematik, och att den beroende variabeln är ungdomarnas personlighetsegenskaper. Det här är dock inget som den här studien kan bekräfta då frågan kring förälders substansproblematik inte är satt i någon tidsmässig

kontext. Dessutom är personlighetstestet hämtat från våg 2 och enkätsvaren kring föräldrars substansproblematik från våg 4. Regressionsanalysen resultat visar att höga värden på personlighetsegenskaperna Novelty Seeking och Self-Transcendence och lågt värde på Self-Directedness, har ett samband med tidig alkoholdebut. Utifrån tidigare forskning kan det argumenteras för att det sannolikt är ungdomarnas personlighetsegenskaper som är de oberoende variabelerna i förhållande till alkoholdebuten (Arnett, 1996; Verdejo-García, Lawrence et al., 2008) men studiens design ger tyvärr inte möjlighet att säkerställa kausala samband på det sättet.

Som Bryman (2008) skriver så är det inom samhällsvetenskaplig forskning svårt att påvisa orsakssamband. Ofta krävs det, enligt Bryman (2008) att studien har en experimentell design där den oberoende variabeln kan manipuleras. Vidare skriver Ejlertsson (2019) att övriga variabelers eventuella inverkan över det aktuella orsakssambandet måste uteslutas. Den här studien kan argumentera för rimligheten för en specifik sambandsriktning, det går dock inte utesluta att det kan vara på ett annat sätt. Vidare har det inte undersökt för huruvida det finns andra variabler som i sammanhanget bör tas i beaktning, exempelvis variabler kopplade till socioekonomisk status. Studien gör därför inga anspråk på att de samband som påvisats skulle vara kausala.

Extern validitet

LoRDIA-projektets urval består av ungdomar från fyra små till medelstora kommuner. Utbildningsnivån varierar mellan de olika kommunerna men tillsammans motsvarar de fördelningen i landet. LoRDIA-projektets urval, och således den data som den här uppsatsen utgår ifrån bör därför kunna betraktas som representativ för andra kommuner av liknande storlek som dem som deltar i projektet.

Relevant för hur representativt uppsatsens resultat är huruvida gruppen barn till föräldrar med substansproblematik finns representerade i urvalet. Enligt datan har 7,4 % (n=57) av ungdomarna uppgett att åtminstone en av deras föräldrar har en substansrelaterad problematik. Den svenska registerstudie som 2013 undersökte hur många av de barn som var födda under åren 1987–89 som under uppväxten hade haft åtminstone en förälder med substansproblematik, visade på resultatet 17% (Hjern & Manhica, 2013). I förhållande till den siffran är antalet barn med föräldrar som har substansproblematik få i LoRDIA-projektets data. Varför det skiljer så mycket mellan studierna kan inte redogöras för. En rimlig förklaring kan vara att den siffran Hjern och Manhica (2013) lyfter fram är ett resultat

av en registerstudie i bland annat Patientregistret där individers kontakter med myndigheter har registrerats. I LoRDIA-studien får barn redogöra för sina föräldrars eventuella substansproblematik. Det finns där en risk att barnet inte svarar ärligt eller att barnet inte vet om att en förälder har en problembild kopplad till substansanvändande.

För att resultatet ska kunna generaliseras krävs det att stickprovet speglar den totala populationen. Det kan inom ramen för en enkätundersökning vara svårt att spegla populationens dynamik. Olika individer har olika förutsättningar att tillgodose sig information och att genomföra omfattande enkäter. Det rör sig främst om personer med kognitiva nedsättningar och bristande språkförståelse. Det här är relevant i den här uppsatsen då den undersöker personlighetsegenskaper. Personlighetsegenskaper som har samband med vissa avvikelser, såsom svårigheter med impuls kontroll, kan innebära sämre förmåga att genomföra vissa moment i en enkätundersökning. Det finns därför en risk att andelen bortfall i gruppen blir stor. LoRDIA-studien har gjort vissa ansträngningar för att inkludera personer som det kan tänkas upplever särskilda svårigheter i detta. Enkäterna har anpassats efter de speciella förutsättningar man bedömt kan föreligga hos grupperna (Ander, 2018). Det kan därmed antas att gruppen i den insamlade datan är representativ för den totala populationen.

Slutsats

Det finns personlighetsegenskaper som relaterar till en tidig alkoholdebut. En hög självskattning av Novelty Seeking och Self-Transcendence samt en låg grad av Self-Directedness har enligt studien ett samband med en tidig alkoholdebut. Specifika personlighetsegenskaper kan anses vara individuella riskfaktorer för substansproblematik.

Det finns skillnader i personlighetsegenskaper hos de barn som växer upp med föräldrar med substansproblematik jämfört med barn vars föräldrar inte har en sådan problematik. Skillnaden återfinns i karaktärsdraget Self-Directedness där barn till föräldrar med substansproblematik skattar sig själv lägre. Det innebär att dessa barn har en lägre självkänsla och självtillit. Det innebär även att barnen bedömer sin egen förmåga till att anpassa sitt beteende efter eget uppställda mål och värderingar lägre än barn med föräldrar utan substansproblematik.

Barn till föräldrar med substansproblematik skattar sig själva lägre vad gäller självkänsla och självtillit och dessa egenskaper är en tydlig riskfaktor för att utveckla en egen substansproblematik. Därför bör kliniskt socialt arbete syfta till att stärka just dessa egenskaper hos barn med föräldrar med substansproblematik, i kombination med redan befintliga insatser.

Referenser

- Alborn, S-E., & Fahlke, C. (2012). Riskperioder för missbruk - från barndom till ålderdom. I C. Fahlke (Red.), *Handbok i missbrukspsykologi - teori och tillämpning* (s. 229-241). Stockholm, Sverige: Liber AB.
- Ander, B. (2018). *Ungdomars berusningsdrickande - Vem, var och med vilka?* (Doktorsavhandling). Jönköping, Sverige: School of Health and Welfare, Jönköping University.
- Andershed, H., Andershed, A-K., & Tuvblad, C. (2017). Psykologiska och biologiska perspektiv på sociala anpassningsproblem. I A. Meeuwisse & H. Swärd (Red.), *Perspektiv på sociala problem* (s. 242-260). Stockholm, Sverige: Natur och Kultur.
- Arnett, J. (1994). Sensation seeking: A new conceptualization and a new scale. *Personality and individual differences*, 16(2), 289-296.
- Arnett, J. J. (1996). Sensation seeking, aggressiveness, and adolescent reckless behavior. *Personality and individual differences*, 20(6), 693-702.
- Ball, S. A. (2005). Personality traits, problems, and disorders: Clinical applications to substance use disorders. *Journal of research in personality*, 39(1), 84-102.
- Ball, S. A., Kranzler, H. R., Tennen, H., Poling, J. C., & Rounsaville, B. J. (1998). Personality disorder and dimension differences between type A and type B substance abusers. *Journal of personality disorders*, 12(1), 1-12.
- Banerjee, N. (2014). Neurotransmitters in alcoholism: A review of neurobiological and genetic studies. *Indian journal of human genetics*, 20(1), 20.
- Berglund, K., & Fahlke, C. (2012). Missbrukspsykologi - i teori och praktik. I C. Fahlke (Red.), *Handbok i missbrukspsykologi - teori och tillämpning* (s. 170-179). Stockholm, Sverige: Liber AB.
- Blomeyer, D., Friemel, C. M., Buchmann, A. F., Banaschewski, T., Laucht, M., & Schneider, M. (2013). Impact of pubertal stage at first drink on adult drinking behavior. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 37(10), 1804-1811.

- Blomqvist, J. (2012). Perspektiv på missbruk och beroende - från Magnus Huss till Robert West. I C. Fahlke (Red.), *Handbok i missbrukspsykologi - teori och tillämpning* (s. 152-169). Stockholm, Sverige: Liber AB.
- Boson, K., Brändström, S., & Sigvardsson, S. (2018). The junior temperament and character inventory (JTICI): Psychometric properties of multi-informant ratings. *Psychological Assessment, 30*(4), 550-555.
- Buchanan, C. M., Eccles, J. S., & Becker, J. B. (1992). Are adolescents the victims of raging hormones? evidence for activational effects of hormones on moods and behavior at adolescence. *Psychological Bulletin, 111*(1), 62-107.
- Cloninger, C. R. (1986). "A unified biosocial theory of personality and its role in the development of anxiety states". *Psychiatric Developments, 4* (3): 167–226.
- Cloninger, C. R., Svrakic, D. M., & Przybeck, T. R. (1998). A psychobiological model of temperament and character. *The development of psychiatry and its complexity, 50*(12)
- Conover, W. & Iman, R. (1981). "Rank Transformations as a Bridge Between Parametric and Nonparametric Statistics". *The American Statistician, 35* (3): 124–129.
- De Fruyt, F.; Van De Wiele, L. & Van Heeringen, C. (2000). "Cloninger's Psychobiological Model of Temperament and Character and the Five-Factor Model of Personality". *Personality and Individual Differences, 29* (3): 441–452.
- De Wit, H. (2009). Impulsivity as a determinant and consequence of drug use: a review of underlying processes. *Addiction biology, 14*(1), 22-31.
- DeWit, D. J., Adlaf, E. M., Offord, D. R., & Ogborne, A. C. (2000). Age at first alcohol use: a risk factor for the development of alcohol disorders. *American Journal of Psychiatry, 157*(5), 745-750.
- Ersche, K. D., Turton, A. J., Pradhan, S., Bullmore, E. T., & Robbins, T. W. (2010). Drug addiction endophenotypes: impulsive versus sensation-seeking personality traits. *Biological psychiatry, 68*(8), 770-773.

- Evren, C., Evren, B., Yancar, C., & Erkiran, M. (2007). Temperament and character model of personality profile of alcohol-and drug-dependent inpatients. *Comprehensive psychiatry*, 48(3), 283-288.
- Fahlke, C. & Johansson, P, M. (2007) Personlighetspsykologi. Stockholm, Sverige: Natur & Kultur.
- Faraone, S. V., Perlis, R. H., Doyle, A. E., Smoller, J. W., Goralnick, J. J., Holmgren, M. A., & Sklar, P. (2005). Molecular genetics of attention-deficit/hyperactivity disorder. *Biological psychiatry*, 57(11), 1313-1323.
- Folkhälsomyndigheten (2016) *Barn i familjer med missbruk, psykisk ohälsa eller våld - Resultat och erfarenhet från ett utvecklingsarbete*. Artikelnummer: 16042. Halmstad, Sverige: ISY Information System AB.
- George, D., & Mallery, P. (2003). SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference. 11.0 update (4th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Gliem, J. A., & Gliem, R. R. (2003). Calculating, interpreting, and reporting Cronbach's alpha reliability coefficient for Likert-type scales. Midwest Research-to-Practice Conference in Adult, Continuing, and Community Education.
- Goldberg, L. R. (1992). The development of markers for the big-five factor structure. *Psychological Assessment*, 4(1), 26-42.
- Goldsmith, H. H., Buss, A. H., Plomin, R., Rothbart, M. K., Thomas, A., Chess, S., Hinde, R. A., & McCall, R. B. (1987). What is temperament? Four approaches. *Child Development*, 58(2), 505–529.
- Grant, B. F., & Dawson, D. A. (1997). Age at onset of alcohol use and its association with DSM-IV alcohol abuse and dependence: results from the National Longitudinal Alcohol Epidemiologic Survey. *Journal of substance abuse*, 9, 103-110.
- Grissom, R. J., & Kim, J, J. (2005). Effect sizes for research: A broad practical approach. Mahwah, NJ: Erlbaum.

Harrell Jr, F. E., Lee, K. L., Califf, R. M., Pryor, D. B., & Rosati, R. A. (1984). Regression modelling strategies for improved prognostic prediction. *Statistics in medicine*, 3(2), 143-152.

Hensing, G., (2012). Alkoholvanor och missbruk av alkohol bland kvinnor och män. I C. Fahlke (Red.), *Handbok i missbrukspsykologi - teori och tillämpning* (s. 216-228). Stockholm, Sverige: Liber AB.

Hensing, G., Danielsson, M., Berlin, M., Boström, G., Bremberg, S., Lundberg, O., . . . Wall, S. (2012). The health consequences of alcohol and drug abuse: Health in Sweden: The National Public Health Report 2012. Chapter 11. *Scandinavian Journal of Public Health*, 40(9), 211-228.

Hjern A, Manhica H. Barn som anhöriga till patienter i vården – hur många är de? Nka Linnéuniversitetet Chess, Barn som anhöriga 2013:1. Kalmar: Nationellt kompetenscentrum anhöriga; 2013.

Hosák, L., Preiss, M., Halíř, M., Čermáková, E., & Csémy, L. (2004). Temperament and character inventory (TCI) personality profile in metamphetamine abusers: a controlled study. *European psychiatry*, 19(4), 193-195.

Hussong, A., Bauer, D., & Chassin, L. (2008). Telescoped Trajectories From Alcohol Initiation to Disorder in Children of Alcoholic Parents. *Journal of Abnormal Psychology*, 117(1), 63-78.

Jentsch, J. D., Ashenhurst, J. R., Cervantes, M. C., James, A. S., Groman, S. M., & Pennington, Z. T. (2014). Dissecting impulsivity and its relationships to drug addictions. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1327, 1.

Järkestig Berggren, U. & Hanson, E. (2016) *Stödprogram riktade till barn och/ eller föräldrar när en förälder missbrukar alkohol eller andra droger – en kunskapsöversikt*. Västra Frölunda, Sverige: Nationellt kompetenscentrum anhöriga.

Karlsson, L. (2017) *Psykologins grunder*. Lund, Sverige. Studentlitteratur AB.

King, S. M., Iacono, W. G., & McGue, M. (2004). Childhood externalizing and internalizing psychopathology in the prediction of early substance use. *Addiction*, 99(12), 1548-1559.

- Kose, S. (2003). Psychobiological model of temperament and character: TCI. In *Yeni Symposium* (Vol. 41, No. 2, pp. 86-97).
- Kose, S., Celikel, F., Akin, E., Kaya, C., Cumurcu, B., Etikan, I., & Cloninger, C. (2017). Normative data and factorial structure of the Turkish version of the Junior Temperament and Character Inventory-Revised. *Psychiatry and Clinical Psychopharmacology*, 27(1), 6-13.
- Laidlaw, T. M., Dwivedi, P., Naito, A., & Gruzelier, J. H. (2005). Low self-directedness (TCI), mood, schizotypy and hypnotic susceptibility. *Personality and Individual Differences*, 39(2), 469-480.
- Lander, L., Howsare, J., & Byrne, M. (2013). The impact of substance use disorders on families and children: From theory to practice. *Social work in public health*, 28(3-4), 194-205.
- Le Bon, O., Basiaux, P., Strel, E., Tecco, J., Hanak, C., Hansenne, M., ... & Dupont, S. (2004). Personality profile and drug of choice; a multivariate analysis using Cloninger's TCI on heroin addicts, alcoholics, and a random population group. *Drug and alcohol dependence*, 73(2), 175-182.
- LoRDIA. (2013). *Tonårsutveckling - En studie som följer barn genom tonåren*. Hämtat 16 oktober 2019 från:
<http://center.hj.se/download/18.37b6048c14266a48a8f355/1520583387885/lordia.pdf>
- LoRDIA. (2016). *LoRDIA Longitudinal research on development in adolescence*. Hämtat 16 oktober 2019 från:
http://center.hj.se/download/18.44e7478e1596bf552ea1b59/1520583293421/Poster_LoRDIA_VT2016.pdf
- Lougheed, J., Craig, W., Pepler, D., Connolly, J., O'Hara, A., Granic, I., & Hollenstein, T. (2016). Maternal and Peer Regulation of Adolescent Emotion: Associations with Depressive Symptoms. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 44(5), 963-974.
- Mac Giolla, E., & Kajonius, P. J. (2018). Sex differences in personality are larger in gender equal countries: Replicating and extending a surprising finding. *International Journal of Psychology*.

- Malmgren, L., Ljungdahl, S., & Bremberg, S. (2008) *Psyisk ohälsa och alkoholkonsumtion – hur hänger det ihop? En systematisk kunskapsöversikt över sambanden och förslag till förebyggande insatser*. Östersund, Sverige: Statens folkhälsoinstitut.
- Meeuwisse, A., & Swärd, H. (2016). Vad är socialt arbete?. I A. Meeuwisse, H. Swärd, S. Sunesson & M. Knutagård (Red.), *Socialt arbete - en grundbok* (s. 29-76). Stockholm, Sverige: Natur och Kultur.
- Meeuwisse, A., & Swärd, H. (2017). Perspektiv på sociala problem - några positioner. I A. Meeuwisse & H. Swärd (Red.), *Perspektiv på sociala problem* (s.96 -107). Stockholm, Sverige: Natur och Kultur.
- Merrilees, C., Taylor, L., Goeke-Morey, M., Shirlow, P., Cummings, E., & Cairns, E. (2014). The Protective Role of Group Identity: Sectarian Antisocial Behavior and Adolescent Emotion Problems. *Child Development, 85*(2), 412-420.
- Milivojevic, D., Milovanovic, S. D., Jovanovic, M., Svrakic, D. M., Svrakic, N. M., Svrakic, S. M., & Cloninger, C. R. (2012). Temperament and character modify risk of drug addiction and influence choice of drugs. *The American journal on addictions, 21*(5), 462-467.
- Monroe, S. M., & Simons, A. D. (1991). Diathesis-stress theories in the context of life stress research: implications for the depressive disorders. *Psychological bulletin, 110*(3), 406.
- Moreira, P. A., Oliveira, J. T., Cloninger, K. M., Azevedo, C., Sousa, A., Castro, J., & Cloninger, C. R. (2012). The psychometrics and validity of the junior temperament and character inventory in Portuguese adolescents. *Comprehensive Psychiatry, 53*(8), 1227-1236.
- Nancy E. Suchman, Cindy DeCoste, Denise Leigh & Jessica Borelli (2010) Reflective functioning in mothers with drug use disorders: Implications for dyadic interactions with infants and toddlers. *Attachment & Human Development, 12*(6), 567-585.
- Patton, G. C., McMorris, B. J., Toumbourou, J. W., Hemphill, S. A., Donath, S., & Catalano, R. F. (2004). Puberty and the onset of substance use and abuse. *Pediatrics, 114*(3), e300-e306.
- Pervin, L. A. (1994). A critical analysis of current trait theory. *Psychological Inquiry, 5*(2), 103-113.

- Rothbart, M. K., Ahadi, S. A., & Evans, D. E. (2000). Temperament and personality: Origins and outcomes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(1), 122-135.
- Sher, K. J. (1997). Psychological characteristics of children of alcoholics. *Alcohol Research*, 21(3), 247.
- Sher, K. J., Bartholow, B. D., & Wood, M. D. (2000). Personality and substance use disorders: a prospective study. *Journal of consulting and clinical psychology*, 68(5), 818.
- Socialstyrelsen (2019a) *Statistik om insatser till vuxna personer med missbruk och beroende 2018*. Hämtad 18 oktober 2019 från: <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/statistik/2019-5-19.pdf>
- Socialstyrelsen (2019b) *Forskning om konsekvenser*. Hämtad 18 oktober 2019 från: <https://www.kunskapsguiden.se/barn-och-unga/Teman/Barn-som-anhoriga/Sidor/Forskning-om-konsekvenser.aspx>
- Socialstyrelsen (2019c) *Stödinsatser*. Hämtad 3 oktober från: <https://www.kunskapsguiden.se/barn-och-unga/Teman/Barn-som-anhoriga/Sidor/Stodinsatser.aspx>
- Solis, J. M., Shadur, J. M., Burns, A. R., & Hussong, A. M. (2012). Understanding the diverse needs of children whose parents abuse substances. *Current drug abuse reviews*, 5(2), 135–147.
- Stålheim, J. (2012). Psykos och missbruk. I C. Fahlke (Red.), *Handbok i missbrukspsykologi - teori och tillämpning* (s. 273-288). Stockholm, Sverige: Liber AB.
- Sullivan, M. A., & Rudnik-Levin, F. (2001). Attention deficit/hyperactivity disorder and substance abuse: diagnostic and therapeutic considerations. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 931(1), 251-270.
- Sundquist, K., & Frank, G. (2004). Urbanization and hospital admission rates for alcohol and drug abuse: A follow-up study of 4.5 million women and men in Sweden. *Addiction*, 99(10), 1298-1305.

- Svrakic, D. M., Draganic, S., Hill, K., Bayon, C., Przybeck, T. R., & Cloninger, C. R. (2002). Temperament, character, and personality disorders: etiologic, diagnostic, treatment issues. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 106(3), 189-195.
- Taber, K. S. (2018). The use of Cronbach's alpha when developing and reporting research instruments in science education. *Research in Science Education*, 48(6), 1273-1296.
- Tarter, R. E., & Edwards, K. L. (1987). Vulnerability to alcohol and drug abuse: A behavior-genetic view. *Journal of Drug Issues*, 17(1), 67-81.
- Tedgård, E., Råstam, M., & Wirtberg, I. (2019). An upbringing with substance-abusing parents: Experiences of parentification and dysfunctional communication. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 36(3), 223–247.
- Tengström, A., & Gunnarsson, M. (2012). Ungdomar och ohälsa. I C. Fahlke (Red.), *Handbok i missbrukspsykologi - teori och tillämpning* (s. 452-459). Stockholm, Sverige: Liber AB.
- Vangberg, H. C. B., Eisemann, M., Waterloo, K., Richter, J., Rozsa, S., & Cloninger, C. R. (2013). The Norwegian Junior Temperament and Character Inventory (JTCD): an assessment of its psychometric properties. *Comprehensive psychiatry*, 54(7), 904-910.
- Verdejo-García, A., Lawrence, A. J., & Clark, L. (2008). Impulsivity as a vulnerability marker for substance-use disorders: review of findings from high-risk research, problem gamblers and genetic association studies. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 32(4), 777-810.
- Windle, M. (2010). A multilevel developmental contextual approach to substance use and addiction. *BioSocieties*, 5(1), 124-136.
- Zuckerman, M., & Kuhlman, D. M. (2000). Personality and risk-taking: common bisocial factors. *Journal of personality*, 68(6), 999-1029.